

תוכן הענינים

- א. תוכן ענינים..... א
- ב. דבר השלוחה..... ב
- ג. הרב גרשון שחור..... ג
- ד. הרב נריה גמליאל..... ד
- ה. הרב דניאל אלול..... ה
- ו. אופמן אושר..... ו
- ז. אלגביש אייל..... ז
- ח. אנג'ל צחי..... ח
- ט. בגיזדה דוד..... ט
- י. גלעד רפאל..... י
- יא. ווייל עמית..... יא
- יב. זגורי נתן..... יב
- יג. כץ אוהד..... יג
- יד. לוית ארי..... יד
- טו. וולפמן נתאי..... טו

דבר השלוחה

עברנו יחדיו שנה שלמה, והגיע הזמן לעשות מעין סיכום ביניים. אנו לא נפרדים ח"ו, אולם סוף שנה א' של מחזור א' בשלוחה, מחייב לעצור ולהביט אחורה. הגעתם בזמן אלול לישיבה, ובבת אחת כל מה שהיה בעבר השתנה. החברה, סדר היום, הפנימייה, האוכל, הרבנים ועוד. אולם הדבר המשמעותי ביותר שהשתנה, שהתחילו לצפות מכם להתנהגות של אנשים מבוגרים. אתם אחראים על הזמן שלכם, אתם אחראים על איכות הלימוד, אין מבחן שיבדוק את רמת הרצינות, הכל בנוי על משמעת עצמית. המציאות הזו יוצרת בהתחלה פחד גדול, שיכול לבוא לידי ביטוי בעזיבת הדרך. ב"ה כולכם עמדתם במשימה ואתם ממשיכים בדרך, שאולי נראית קשה, אבל כמו כל דבר חשוב בחיים, ההשקעה משתלמת.

גם עכשיו בסוף השנה אי אפשר לומר שהגענו אל המנוחה והנחלה, דרך ארוכה לפנינו, אולם היום הרבה יותר פשוט להמשיך, משום שהדרך הפכה להיות ברורה, כל אחד מאתכם מבין מה עליו לעשות, וכיצד.

אין התקדמות ללא נסיגה ואין התעלות ללא משברים. כמובן שאנו לא יוזמים אותם, אולם גם ללא היוזמה שלנו הם מגיעים. חובה עלינו להתמודד אתם, והחשוב מכל עלינו לצאת מהמשברים חזקים יותר מכפי שנכנסנו אליהם. יש לראות בכל משבר ירידה לצורך עלייה. היו לנו בשלוחה עליות וירידות, אולם לדעתנו, בסוף השנה אנו נמצאים במגמה שהחץ מופנה כלפי מעלה, תקוותינו שמגמה זו תמשיך ותתעצם ותצליח להדביק גם את אותם יחידים הצריכים חיזוק.

בשנה הבאה יגיעו בחורים חדשים, מחזור ב' בשלוחה. התקווה שלנו שאתם מחזור א' תהוו עבורם דוגמה טובה של התקדמות רוחנית, ותדריכו אותם במסילה העולה בית א-ל.

עבודה שבלב

חוברת זו היא כבר השנייה אותה אתם מוציאים. ניכר בעליל שרמת המאמרים השתפרה לבלי הכר מאז החוברת הקודמת. הנושא שנבחר הוא נושא התפילה, נושא הזקוק לחיזוק אצל כל אחד. התפילה היא החיבור הרחב ביותר בין היהודים לקב"ה. כל אחד בין אם הוא תלמיד חכם ובין אם לא, מתפלל כל יום שלוש תפילות ביום. אנו תקווה שחוברת זו תחזק, ולו במעט, את היחס שלנו לתפילה.

בברכת קיץ נעים
צוות השלוחה.

שליח ציבור - חזן או זמר

הרב גרשון שחור

תפקידו של שליח הציבור:

"אמר ר' פנחס כך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם בשעה שאני עומד לפניך בתפלה, אל תהי תפלתי מאוסה לפניך, מפני שעניי ישראל תלויות בי, ועניי תלויות בך, ואם תשמע תפלתי כאילו תשמע תפלתם, וכן אתה מוצא בתענית צבור, שבשעה שהצבור מתענין שליח צבור יורד לפני התיבה, לפי שעניניהם של צבור תלויות בו, ועניני תלויות בהקב"ה שהוא שומע תפלתם".

[מדרש תהלים (בובר) מזמור כה ד"ה ה [ה] אלהי בד]

שליח הציבור הוא החוליה המאחדת את התפילות של כל הציבור, ומעלה אותם לפני בורא עולם. למרות חשיבותו הרבה של שליח הציבור, בכל קהילה מלווה מינויו של הש"ץ בביזיונות. בימי חול אין אף אחד המעונין לגשת, ואז הגבאי צריך לבזות את עצמו ואת התפילה עד שמישהו עולה לדוכן. בשבתות ובחגים ישנה בעיה הפוכה, שהרבה אנשים מעוניינים להראות את יכולותיהם כחזנים, ומתעוררים ויכוחים לא מכובדים על המינוי.

ברצוני להביא כמה עניינים הקשורים בשליח הציבור, שהיסוד המאחד אותם, הוא הצורך של החזן להיות מוביל רוחני בתפילה, ועליו לראות את עצמו כדוגמה וסמל לבני הקהילה שמכוחם הוא נשלח.

שליח ציבור המאריך בניגון:

בשו"ת הרשב"א [ח"א סי' רטו] מובאת השאלה הבאה: "שליח ציבור שקולו ערב ומאריך בתפלתו כדי שישמע קולו ערב ומתנאה בכך אם ראוי למחות בו?"

תשובתו של הרשב"א קובעת באופן חד משמעי שהכל הולך אחר כוונת הלב. היינו, אם החזן שמח על כך שיש לו את היכולת לתת לקב"ה את השבח וההודאה באופן מכובד, ובפרט, אם הניגון שלו מעורר גם את הקהל לכוון יותר בתפילתם, ודאי מעשיו רצויים, אולם אם כל כוונתו להשמיע את קולו, ע"מ שישבחוהו, מעשיו מגונים.

יסודה של הבחנה זו בשני מקורות ביחס ליכולות הניגון של החזן. הראשון מופיע במסכת תענית [דף טז עמוד א]: "אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל. (איזהו רגיל?) רבי יהודה אומר: ...ומרוצה לעם, ויש לו נעימה, וקולו ערב...". השני מופיע בהמשך אותה גמרא הכותב: "נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה. מאי נתנה עלי בקולה? אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רבי חמא אמר רבי אלעזר: זה שליח צבור שאינו הגון היורד לפני התיבה."

ההבחנה הנ"ל מציגה שני טיפוסים קיצוניים, הראשון מנגן בבחינת "זה א-לי ואנוהו", היינו, שכל כוונת הניגון שלו היא כמתנה לקב"ה. לעומתו השני, אינו רואה כל עניין בתפילה, אלה כל מטרתו היא הכבוד לו הוא יזכה בשלב ה"יישר כוח" שלאחר התפילה. למעשה, בכל אחד מאתנו קיימים שני הטיפוסים גם יחד, מצד אחד חשובה לנו התפילה והכוונה בה, ומצד שני גם חשוב לנו מאד הפרגון לו נזכה לאחר התפילה. בעיה זו מופיעה בכל עבודת ה' שלנו, שקיימות אצלנו במקביל גם כוונות טהורות של התקרבות לקב"ה, וגם כוונות פסולות של כבוד וגאווה.

ההתמודדות עם בעיה זו מחולקת לשניים, ראשית אין להתייחס ולומר או שעבודת ה' מושלמת או ששום דבר לא שווה. ישנו ביטוי עממי שאומר "שהאויב הגדול ביותר של הטוב הוא הטוב מאד". הדבר השני אותו יש לזכור שתפקידנו בעולם הוא לתקן את החושך ע"י הוספת אור, ככל שנצליח לחזק את הכוונות הטהורות בעבודת ה', כך תרד ההשפעה של הכוונות השליליות.

חובת הדיוק של שליח הציבור בהגיית המילים:

במסכת ברכות [דף טו עמוד ב] כתוב "תני רב עובדיה קמיה דרבא: ולמדתם - שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים. עני רבא בתריה: כגון על לבבך, על לבבכם, בכל לבבך, בכל לבבכם, עשב בשדך, ואבדתם מהרה, הכנף פתיל, אתכם מארץ. אמר רבי חמא ברבי חנינא: כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה - מצננין לו גיהנם, שנאמר: [תהלים ס"ח] בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון, אל תקרי בפרש אלא בפרש, אל תקרי בצלמון אלא בצלמות."

חובת הדיוק בתפילה מוטלת על כל המתפללים, אולם על שליח הציבור חובה זו מוטלת באופן מיוחד, שהרי הוא אומר את התפילה בקול רם, ואם הוא טועה הדבר ניכר ביותר, ומעבר לכך הוא יגרום שהטעויות ישתרשו אצל ציבור השומעים. על הבעיה של השתרשות טעויות בציבור למדנו גם מדברי **הב"י** בסימן ס"א, בעניין הקביעה שחייבים לדייק בק"ש, שהרי חובת הדיוק אינה דווקא בק"ש, חייבים לדייק בכל התפילה, אלא משום שק"ש נאמרת ע"י כולם, ואם יהיה טעות בקריאתה הדבר ישתרש אצל עמי הארץ שאינם בקיאים, לכן הדגישו את חובת הדיוק בק"ש.

שליח ציבור הכופל מילים:

מנהג החזנים להתאים מנגינות ידועות של שירים או נעימות למילים בתפילה. לפעמים ההתאמה אינה מדויקת ויש צורך לכפול מילים מסוימות, ע"מ שהמנגינה תתאים למילים.

הבעיה בכך נובעת ממימרא בגמרא מסכת ברכות [דף לג עמוד ב]: "אמר רבי זירא, כל האומר שמע שמע - כאומר מודים מודים דמי." ומסביר שם רש"י שהבעיה בכך שנראה כמתלוצץ. הכפלת המילים גורמת לזלזול בתפילה ולחוסר כוונה במילים.

האחרונים נשאלו על עניין זה ולהלן שתי תשובות על כך:

א. **נשו"ת מהר"ם שיק** בחלק אור"ח סימן לא' (הרב חי לפני כ-150 שנה בהונגריה), מובאת תשובה ארוכה כנגד החזנים הכופלים דבריהם. הרב מתקיף את הדברים מחמישה כיוונים: 1. יש בכך בל תוסיף. 2. הוא יכול להגיע לידי שקר, כגון, שאומר נקדש את שמך בעולם כמו שמקדישים במרום, ובכך שהוא כופל מילים, יוצא שאינו מדויק, ודבריו אינם כמו שמקדישים במרום. 3. יוכל להגיע לידי ברכה לבטלה, אם יהיה שיהוי בין תחילת הברכה לסופה. 4. אם הוא כופל מילים, נראה שמה שמעניין אותו זה הניגון ולא התפילה, ועל כך אמרו חז"ל שהתורה מקטרגת עליהם ואומרת "עשאוני בניך כלי זמר". 5. על הבאת קורבנות לא מכובדים, מביאים את הפסוק "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך". היינו, איך אתה יכול להביא קרבן כ"כ בזוי לקב"ה, אם היית מביא אותו למלך שלך הוא היה מקבל אותו?! התפילות הם כמו קורבנות, וכמו שעם חבר שלך לא היית מדבר בהכפלת מילים, כך אל תדבר גם עם הקב"ה.

ב. בעל "ערוך השולחן" באו"ח סי' של"ח סע' ח' (חי לפני כ-100 שנה ברוסיה) מתייחס אל הדברים אחרת. גם הוא יוצא מנקודת הנחה שאין הדבר ראוי, אולם בפסיקה למעשה הוא כותב כדלהלן: "וכל יראי אלוק' מצטערים בזה ואין בידם למחות, כי ההמון פרוע, ואין שומעים בזה לדברי חכמים, באומרים שזהו אצלם עונג שבת ועונג יו"ט. ואולי באמת אין איסור בזה, וטוב לפני האלוק' ימלט מזה. ואנחנו ללמד זכות באנו על זרע קודש, שתומי עיניים, ואולי מדאמרו חז"ל רק על "שמע שמע" משתקין אותו, שמע מינה בשאר תיבות לית לן בה (=אין איסור) אם כופלים ומשלשים. לכן הנח להם לישראל מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין."

למעשה אף אחד מהפוסקים לא התיר את הדבר באופן מוחלט, אולם כולם קבעו שהבעיה המרכזית בכפילת מילים, היא הראיה של נוסח התפילה כחומר גלם אומנותי, ולא כנוסח שתפקידו לחבר את האדם לבוראו.

סיכום:

תפקידו של שליח הציבור הנו מרכזי מאוד בחיים היהודיים שלנו. לצערנו לא כל הנושאים בתפקיד זה עונים על הציפיות הנדרשות מהם. ניסיתי להעלות כמה הלכות המלמדות אותנו, מצד אחד על גודל האחריות המוטלת על הש"ץ, ומצד שני כמה הוא יכול לפגוע ולפגוע במשימה שהוטלה עליו.

ראשית, דברנו על כך שהחזן צריך לנגן, אולם עליו להשתדל לכוון את הניגון כהידור כלפי שמיא, וכמכשיר לרומם את הכוונה של הקהל, ולא ח"ו לראות בעמוד התפילה במה שעליה הוא יוכל להרשים את הקהל.

עבודה שבלב ט

שנית, העלינו את הנושא של דיוק במילים, למרות שזהו חיוב על כל הקהל, על החזן לדקדק שבעתיים, וזאת משום שכל הציבור שומע אותו, והוא עלול לגרום להשרשת שיבושים בקהל, ולביזיון התפילה.

לבסוף העלינו את נושא הכפלת המילים, שיסודו בראיית נוסח התפילה כחומר גלם אומנותי, ולא כנוסח קדוש ומרומם.

בכל הדברים הללו ודומיהם, יכולים שני בעלי תפילה לעשות בפועל אותו דבר, אולם האחד קדוש וטהור, והשני לא, וכל ההבדל בניהם הוא רק במחשבה המתלווה למעשים שהם עושים.

הכל בידי שמים הרב נריה גמליאל

פתיחה:

מטרת מאמר זה, לנסות להבין מהו התוכן האמיתי של התפילה, ומה באמת הכח וההשפעה הטמונים בכוחה של התפילה.

לכאורה, הכל בידי שמים, הוי אומר שהכל כבר נגזר ונקבע למעלה, אם כן מה עוזרת התפילה? וכי אפשר לשנות את הקב"ה? וכי אפשר לגרום שינוי במה שכבר נגזר והוחלט?

ראשית, יש לדעת ששאלה זו מבוססת על הנחה מוקדמת שיש לדעת אותה: קביעת גורלו של האדם אכן נקבעת בגזרת עליון. ואם חלילה נגזרה על האדם גזירת חולי, או צרה כזאת או אחרת, הרי שהחלטה זו באה מלמעלה לאחר חישוב מדוקדק, שבאמת זהו הדבר הטוב ביותר הנצרך לאותו אדם, על מנת לזכך את נשמתו ולנקותה מעוונות שעשה, על מנת להביאו לשלמות, כדי שנשמתו לא תשאר פגומה ותסבול חלילה בעוה"ב.

כעת, מקבלת השאלה משמעות עמוקה יותר, אם באמת נקבע למעלה, שאדם כזה או אחר צריך לקבל ייסורים, על מנת לזכך את נשמתו, א"כ איך התפילה "מכסה" זאת, והרי הפגם ישנו וצריך להסיר אותו?

שאלה זו, מחייבת אותנו להגיע למסקנה חד משמעית, והיא: שבאמת לתפילה ישנה איזו שהיא "סגולה" מיוחדת, שבכוחה לשנות גזירת עליון. שבכוחה יכולה היא לאפשר לאדם את הזכות להשתתף עם הקב"ה בגורלו. בזכות התפילה יכול האדם לשנות לעצמו את גורלו, ולמנוע מעצמו סבל ועגמת נפש מרובה.

מהי, א"כ, אותה "סגולה" מיוחדת של התפילה?

לתועלת העניין, אשתדל להעלות שני ביאורים, שינתחו היטב את כוחה הסגולי של התפילה, ובעז"ה נזכה להבין טוב, לאיזה דבר נפלא ובעל עוצמה, זכינו מאת הקב"ה, שלש פעמים בכל יום.

הביאור הראשון, מקורו בדרשות הר"ן [דרוש ח', דף כ"ט], וזהו תוכן דבריו: נקודת המוצא שלנו לנושא התפילה מתחילה בטעות נוראה, והיא שחושבים אנו, שהתפילה היא "כח אמצעי" לשכנע את הקב"ה שיבטל מעלינו כל מיני גזרות קשות ורעות.

אך לא כן הדבר, התפילה לא משנה מאומה מגזר הדין. ואת אשר נכתב ונחתם בטבעת המלך - אין להשיב. אולם, לתפילה יש כח סגולי לשנות לא את הגזרה אלא **לשנות את האדם**. שעל ידי התפילה מתרומם האדם לדרגה רוחנית גבוהה יותר, וממילא הוא כבר לא אותו האדם שנגזרה עליו הגזרה, אלא אדם אחר.

כלומר, התפילה מחדירה לאדם את ההכרה שיש בורא ומנהיג לבירה, ועיי"כ האדם מתגמד ומתבטל להקב"ה, ומכיר בחטאו ובחסרונותיו. נמצא, א"כ, שאצל האדם מתחולל מהפך נפשי פנימי רוחני, והוא הופך להיות אדם אחר לגמרי, עד כדי כך שהגזרה שנגזרה - נגזרה על פלוני, וכעת עומד לפנינו אדם חדש אלמוני, ואין לו כל קשר לגזרה הנ"ל.

אולם, כאן צריך לשים לב היטב לדבר נורא היוצא לנו מהסבר זה. על פי האמור לעיל, סדר הדברים הוא כזה, התפילה יוצרת שינוי באדם ואח"כ חל שינוי בגזר דינו. אולם עלול להיווצר מצב הפוך, ובו אדם שתפילתו קרה ויבשה, לא נשתנה ונשאר מי שהוא וממילא גם גזירותיו נשארות במקומן כמות שהן. וזה מבהיל ממש, לחשוב שאדם מקבל מתנה כזאת גדולה ובעלת השפעה, והוא מבזבז אותה ומאבד אותה בידיו ממש.

כדי לרדת לעומקן של דברים, אעתיק כאן מעשה שימחיש היטב את הדברים. מעשה שהיה בארץ ספרד, לפני שנים רבות גר יהודי נכבד, ר' שמואל הנגיד. יהודי זה היה חכם ונבון מאד, וזכה להיות מקורב למלך ומיועציו המכובדים, עד שזכה להיות ראש השרים ויועצו האישי של המלך. אולם, קרבתו והצלחתו של ר' שמואל, יצרה קנאה אצל יתר השרים, ובעיקר אצל אחד מהם, שכל הזמן חרש מזימות בליבו כיצד להפיל יהודי נבזה זה.

והנה בבוקרו של יום נפלא, יצא המלך עם ר' שמואל לטיול בחוצות העיר, עד שעברו ליד ביתו של אותו השר, אז יצא השר מרוב קנאתו והחל מחרף ומגדף את ר' שמואל בקללות ובגידופים. המלך שנדהם מן המחזה הנורא, ציוה מיד על ר' שמואל לדאוג לכך שעד מחר יכרתו את לשונו של גוי נבזה זה. מה עשה ר' שמואל? באותו הערב שלח לאותו שר גוי משלוח מנות יקרו ערך, כאות הוקרה מאת השר היהודי.

והנה לאחר ימים אחדים, יצאו המלך ור' שמואל לסבוב נוסף בעיר, וכששוב עברו ליד ביתו של אותו שר גוי, יצא השר לפניהם והחל משבח ומהלל את ר' שמואל על כל הטובות אשר עשהו. המלך שעמד משתומם, פנה מיד לר' שמואל ושאלו בכעס, מדוע לא קיים את אשר נצטווה, לכרות לשונו של גוי נבזה זה?

ענה לו ר' שמואל ברוגע ובשלווה, אדוני המלך, פקודתך קוימה במילואה, **כרתי לגוי את לשונו הרעה, ותחת זה שמתי לו שם לשון טובה...**

זוהי בדיוק תפילתנו! כאשר חלילה, רובצת על יהודי גזרה כזאת או אחרת, עוזרת התפילה שבמקום לכרות את אותו יהודי, מחליפים את נשמתו מנשמה **חוטאת** - לנשמה **טובה**. ובמקום שהייסורים יהפכו את היהודי מרע לטוב, עושה זאת התפילה.

עבודה שבלב

והביאור השני, גם אם נניח, שישנם מקרים חריגים, שבהם אין התפילה יכולה לשנות את רוע הגזרה, מ"מ מועילה היא לכל הפחות שהגזרה תינתן בצורה עדינה יותר ומצומצמת יותר, כך שהאדם לא ירגיש בסבל שבה.

משל למה הדבר דומה? למלך שמרד בו עבדו, כעס עליו המלך וגזר שישליכו עליו סלע גדול מגובה של מאה מטרים. נפל העבד לרגלי מלכו, בכה והתחנן על נפשו, עד שנכמרו עליו רחמיו של המלך. אולם, הגזרה כבר נגזרה ואת הנעשה אין להשיב?

מה עשה המלך? חשב ומצא עצה, ציוה לעבדיו שיפוררו את הסלע עד שהפך לפירורים דקים, וכך יזרקו על עבדו מעט מעט מן החצץ הדק שנוצר. וכך שמחו שניהם, המלך - שגזרתו אכן נתקיימה במילואה, והעבד - שלא ניזוק בגופו מחמת גזירתו של המלך.

והנמשל ברור. בורא עולם רואה שהאדם נכנע אליו בתפילתו, מפורר את הגזרה לחלקיקים דקים, עד שהאדם כלל לא מרגיש בגופו מחמת הגזרה.

ולסיום, אל לנו להרפות מרחמי שמים. נתפלל לבורא עולם, שתפילתינו תועיל להשיג את ההישג הראשון שהזכרנו לעיל, והיינו: שתועיל **לבטל** כליל את הגזירות מעם ישראל, אכי"ר.

**הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך,
כי אם עשות משפט, ואהבת חסד,
והצנע לכת עם אלוקיך !!!**

תפילה לעני הרב דניאל אלול

פתיחה:

חשיבות התפילה ומעלתה - אין ערוך לה, והיא מן המפורסמות אשר אינן צריכות ראיה. מכל מקום דוקא מפני שהדברים כל כך פשוטים, יש ולא שמים לב אליהם ויתכן שמגיעים אף לזלזל בהם. כך כתב **דמח"ל** בהקדמת ספרו מסילת ישרים: "אמר המחבר: **החיבור הזה לא חיברתיו ללמד לבני האדם את אשר לא ידעו, אלא להזכירם את הידוע להם כבר ומפורסם אצלם פירסום גדול.** כי לא תמצא ברוב דברי, אלא דברים שרוב בני האדם יודעים אותם ולא מסתפקים בהם כלל, אלא שכפי רוב פרסומם וכנגד מה שאמיתתם גלויה לכל, כך ההעלם מהם מצוי מאד והשכחה רבה".

לא מן הנמנע שמפאת סיבה זו ושכמותה עוררו אותנו חז"ל על חשיבות התפילה ומעלתה ובין השאר אמרו [ברכות לב, ב]: "תנו רבנן **ארבעה צריכין חזק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ.** תורה ומעשים טובים מניין? שנאמר רק חזק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה חזק - בתורה, ואמץ - במעשים טובים. תפלה מניין? שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'. דרך ארץ מניין? שנאמר חזק ונתחזק בעד עמנו וגו'".

אתה הראת לדעת כי אף שהדברים פשוטים וידועים - דורשים הם חיזוק, ואני לא באתי לחדש דבר אלא לחזור על דברים ידועים כדי לחזק אצלנו את ענין התפילה אשר עומדת ברומו של עולם, כמאמר חז"ל [ברכות ו, ב]: "אמר ליה ההוא מרבנן לרב ביבי בר אביי ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן בר יצחק: מאי כרום זלות לבני אדם? אמר ליה **אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן**", ופירש רש"י: "דברים שעומדים ברומו של עולם - כגון תפלה, שעולה למעלה".

עבודה שבלב

בחרתי להתמקד דוקא בצד ההשקפתי של התפילה, בפרט מפני שנושא החוברת הוא "עבודה **שבלב**". זאת ועוד, יש לזכור כי מעבר להלכות תפילה שחייבים ללמוד, צריך גם להתחזק בדברי מוסר כדי לעורר אותנו מתרדמתנו הרוחנית, וזה בלא זה לא די, אלא צריך את שני הצדדים גם יחד (לימוד המוסר וההלכות), כשכל אחד מאיר ומחזק את הצד שכנגדו. דברים מעין אלו כותב **מנחם מנדל הכהן** "חפץ חיים" לגבי לשון הרע, כי מי שידע כל הלכות לשון הרע ולא ילמד מוסר בענין, ידע אמנם מה מותר ומה אסור אך לא יהיה לו מספיק כוח להתגבר על יצרו. לעומתו מי שילמד רק את עניני המוסר, יחרד מלהמרות את פי ה' ולדבר לשון הרע אך יכשל בודאי באיסורים יען כי לא ידע להבחין בין איסור להיתר. וזה החלי בס"ד.

ביאור הכתוב:

ננסה לעמוד על כמה נקודות בנושא תפילה, ונזכיר אותן לעצמנו ולשכמותנו ע"י עיון בפסוק מפורסם שאמר נעים זמירות ישראל ע"ה [תהילים קב, א] **"תַּפִּלָּה לְעֵינִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ"**.

כדי להבין פסוק זה אל נכון צריך הקדמות רבות ופירושים נרחבים. אנו ננסה לדלות גרגרים קטנים ולרומזם בפסוק בס"ד.

תפילה:

שורש המילה "תפילה" הינו "פלל". מצינו זאת אצל פינחס כדכתיב [תהילים קו, ל]: **"וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיַּפְלֵל וַיַּתְעַצֵּר הַמַּגֵּפָה"**. חז"ל מבארים שזהו מלשון ניצוח ותביעה, ולכאורה לא מובן, שהרי אמונים אנו על דברי התנא [אבות פרק ב משנה יג]: **"רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הָיוּ זֵהִיר בְּקִרְיַאת שְׁמַע (ובתפילה). וּכְשֶׁאֲתָה מִתְפַּלֵּל, אַל תַּעַשׂ תַּפְלִתָּךְ קָבַע, אֶלָּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא"**. אמנם חז"ל מבדילים בין לשון "ויתפלל" ללשון

"ויפלל" [ילקוט שמעוני במדבר פרק כה המשך רמז תשעא] אך עדיין הקשר קיים וניתן להידרש, ובפרט לאור העובדה שחז"ל במדרש קבעו כי הפילול הינו אחד מעשרה לשונות של תפילה, וזו לשונם [דברים רבה פרשה ב פסקה א]: "אמר ר' יוחנן: עשרה לשונות נקראת תפלה, ואלו הן: שועה, צעקה, נאקה, רנה, פגיעה, ביצור, קריאה, ניפול, ופילול ותחנונים". ועיין לקמן בסמוך מי הוא זה שראוי לבא ולעשות פלילות עם בוראו (לבא בתביעה). כאן רק נרמז לכך שיש קשר בל ינתק בין תפילה לבין עני, ודי בזה לעת עתה.

תפילה עני:

ראשית יש לעיין בדברי חז"ל על מעלת תפילתו של העני דוקא, וזו לשון המדרש [שמות רבה פרשה כא אמצע פסקה ד]: "מה תצעק אלי - הדא הוא דכתיב [תהלים סה] שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו... אמר רבי יהודה בר שלום בשם ר' אלעזר: בשר ודם אם בא עני לומר דבר לפניו - אינו שומע הימנו, אם בא עשיר לומר דבר - מיד הוא שומע ומקבלו. אבל הקב"ה אינו כן אלא הכל שוין לפניו הנשים והעבדים והעניים והעשירים. תדע לך, שהרי משה רבן של כל הנביאים כתוב בו מה שכתוב בעני. במשה כתיב [תהלים צ] תפלה למשה איש האלקים, ובעני כתיב [שם קב] תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו, זו תפלה וזו תפלה, להודיעך שהכל שוין בתפלה לפני המקום. תדע לך כשיצאו ישראל ממצרים רדף אחריהם פרעה שנאמר ופרעה הקריב וכתוב ויצעקו אל ה' התחיל משה אף הוא מתפלל לפני המקום א"ל הקב"ה למשה מה אתה עומד ומתפלל כבר התפללו בני ושמעתי תפלתן שנאמר מה תצעק אלי".

ממקור זה נראה כי השווה הכתוב תפילת העני לתפילתו של אדון הנביאים, אולם גדולה מזו מצינו בדברי רשב"י ז"ע"א, שתפילת העני עליונה, וזו לשונו [זוהר חלק א דף כג, ב]: "ולא הוו עאלין עד דייעול צלותא דעני אמר תפלה לעני כי יעטוף, והיא צלותא דעטיף כל צלותין קדמהא עד דייעול צלותא דיליה, ובגין דא אקדים עני לכלהו...".

לא אוכל לעצור בעצמי מלהציג בפניכם את דברי **הזוהר הקדוש** במקום אחר שם האריך והרחיב כיד ה' הטובה עליו לבאר בטוב טעם ודעת את מעלת וסגולת תפילת העני, וזו לשונו [זוהר חלק ג דף קצה, א. כדי להקל על הקורא נציין כאן רק את תרגום תורף דבריו, ומי שיעיין בלשונו הטהור יהנה יותר] ר' אבא פתח: תפלה לעני כי יעטוף וגו' - שלושה הם שכתוב בהם תפלה... אחד היה **משה**, ואחד היה **דוד**, ואחד **עני**, שנכלל בהם והתחבר בהם. ואם תאמר: הרי כתוב גם "תפילה לחבקוק הנביא" ונמצא שיש ארבע ולא שלוש. אין זה קשה, כי אצל חבקוק לא תפילה רגילה היתה, ואע"פ שכתוב בו לשון "תפילה" - שבח והודאה הוא לקב"ה על שהחיה אותו ועשה עמו נסים וגבורות, שהרי בנה של השונמית היה (שהחיה אלישע), אבל השלושה האחרים הם הנחשבים באמת לתפילה. **תפלה למשה איש האלקים** - תפלה זו, שאין כמו משה בבני אדם אחרים. **תפילה לדוד** - תפילה זו היא תפילה שלא מצינו כמותו במלך אחר. **תפילה לעני** - תפילה מאותן שלוש תפילות. מי חשובה מכולן? הוי אומר תפילה של עני, **ותפילה זו קודמת לתפילת משה וקודמת לתפילת דוד, וקודמת לכל שאר התפילות בעולם**. מה הטעם? בגלל שהעני הוא שבור-לב, וכתוב "קרוב ה' לנשברי לב", והמסכן עושה תמיד קטטה עם הקב"ה, והקב"ה מקשיב ושומע דבריו. כיון שמתפלל תפילתו (העני) פותח הוא את כל חלונות הרקיע, וכל שאר התפילות שעולות למעלה דוחה אותן אותו מסכן שבור הלב שנאמר "תפלה לעני כי יעטוף". כי "יתעטף" היה לו לכתוב, ולמה כתוב "יעטוף"? אלא הוא עושה עיטוף לכל אותם תפילות שבעולם, ולא עולות עד שתפילתו עולה. והקב"ה אמר שיתעכבו כל אותן תפילות עד שתפילה זו תכנס לפניו. ואיני רוצה שבית דין שידון בה, אלא הקב"ה בעצמו מתייחד עם תרעומותיו של העני שנאמר **ולפני ה' ישפוך שיחו**. לפני ה' ודאי. כל חיילי השמים שואלים אלה לאלה: בורא עולם במה עוסק? ועונים להם: מתייחד הוא עם תפילת העני, ואין מי שידוע באמת מה הקב"ה עושה בדברי העני השופך דמעותיו לפני ה'. וזו התפילה שעושה עיטוף לכל תפילות בני העולם. משה התפלל תפילתו

והתעכב כמה ימים באותה תפילה. דוד ראה שכל חלונות ופתחי השמים מזומנים להיפתח לתפילת המסכן ואין בכל התפילות בעולם, שהקב"ה מקשיב לה מיד כמו תפילת העני. כיון שראה כך עשה עצמו כעני ומסכן, פשט בגדי מלכותו וישב בקרקע כמסכן ואמר תפילה, שנאמר "תפלה לדוד הטה ה' אזנך ענני". ואם תאמר למה שישמע? מפני "כי עני ואביון אני". אמר לו הקב"ה דוד: וכי לא מלך אתה ושליט על מלכים חזקים ואתה עושה עצמך עני ואביון?! מיד סבב תפילתו לכיון אחר, ועזב מלים של "אביון ועני" ואמר "שמרה נפשי כי חסיד אני". ועם כל זאת הכל היה בו בדוד. ולכן צריך אדם שמתפלל לעשות עצמו עני כדי שתעלה תפילתו בכלל כל העניים, שהרי כל שומרי השערים בשמים לא נותנים לתפילות לעלות כמו שעולות תפילות המסכנים, כי בלא רשות הן עולות. ואם עושה עצמו ומכוון רצונו תמיד כמסכן - תפילתו עולה ושוכנת בתוך אותן תפילות של המסכנים ומתחברת בהם ומתקבלת ברצון לפני ה'. דוד המלך השווה עצמו בארבעה דרכים; עם המסכנים, עם החסידים, עם העבדים, עם אותם שמסרו עצמם ונפשם על קדושת שמו, ע"כ.

מדברי הזוהר הקדוש ראינו שאין ערוך למעלת תפילת העני, ולמרות שהוא בא בתרעומת, הקב"ה ישמע לו ויטפל בו באופן אישי. עוד למדנו שכל אדם יכול לעשות עצמו כעני וממילא יתקבלו תפילותיו לרצון.

למעשה לעני אין שום דבר משל עצמו. מכל הבחינות הוא סומך רק על הקב"ה. תלות זו מזכירה לנו את בחינת "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך", ואת המשל המפורסם על ה"טרמפיסט" שרצה להקל ממשאו של בעל העגלה. כשאדם מרגיש כך באמת - אין ספק שתפילתו תתקבל ברצון.

עוד ניתן לומר בס"ד, שהשם "עני" רומז לכך **שעונים** לו לתפילתו (ללא מעצורים). כמו כן רומז שמו ללשון "עינוי", כי לא רק עני ממש אלא כל מי שמענה עצמו ועושה עצמו כעני נידון כעני ותפילתו מתקבלת. כך נהג דוד המלך, ותפילתו בקעה רקיעים למרות היותו מלך בישראל.

אנשים לא מבינים למה תפילתם אינה מתקבלת. טחו עיניהם מראות שבין שאר הקלקולים נמצא ענין זה שאין שמים על לב על עוצמתה של התפילה ולכן לא מייחסים לה את החשיבות המגיעה לה. פעמים רבות גם לא מאמינים הם שיש בכוחם לשנות משהו בתפילתם, ועונשם הוא מידה כנגד מידה, שאכן תפילתם לא תתקבל ואשר יגורו בא להם. לא כך היא דרכה של תורה, שכן למדונו רבותינו [תענית ח, א] "אמר רבי אמי **אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו**, שנאמר נשא לבבנו אל כפים". אדם צריך לדעת שאם הוא לא ירגיש בכל נימי נפשו שהתפילה תעזור לו, אל יבא בטענות אם תתממש "נבואתו" ואכן לא ישמעו לבקשותיו. הדברים חוזרים שוב ושוב להגדרת העני. לעני אין מה להפסיד. הוא נלחם "על כל הקופה" ולכן התפילה שלו נראית בהתאם. אין הוא דורש מותרות אלא את המינימום ההכרחי לקיום נפשו ונפשות ביתו התלויים בו. לכן הוא שם נפשו בכפו, וממילא מובטח לו שתתקבל תפילתו. לא צריך להיות עני אמיתי בשל כך. כולנו יכולים להתאמץ ולהתחזק בהכרה שיש לנו את היכולת לשנות דברים ע"י תפילתו, ואם אכן נאמין בכך - קרובים אנו אל הישועה.

מוכרים לכולנו מעשים רבים על גדולי הרבנים שהיו משקיעים בתפילתם את כל מרצם עדי כדי כך שזיעה היתה ניגרת על מצחם, ולעיתים אף יותר מכך. היו כאלה שהוזקקו להחליף את בגדיהם בתום התפילה מפני שהיו ספוגים בזיעה. האם פלא הוא כיצד זכו שתתקבלנה תפילותיהם?!

"תפילה לעני" - התפילה הזו ראויה לעני ולא תפילה של עני. כי רק עני יכול להתפלל אותה. קר עני יכול להרשות לעצמו לעצמו מה שלא מרשים לאחר. כך מצינו אצל חוני המעגל [תענית כג, א], שאחר שתבע מהקב"ה להוריד גשמים לישראל, והרשה לעצמו לדבר כלפי שמיא לא כפי שמקובל, שלח לו שמעון בן שטח לאמר: "אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי... אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא על אביו ועושה לו רצון, ואומר לו: אבא הולכיני לרחצני בחמין, שטפני בצונן, תן לי אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים, ונותן לו. ועליך הכתוב אומר 'ישמח אביך ואמך ותגל יולדתיך'". וכך מצינו ביתר שאת אצל פינחס כדלעיל.

כעת נבין מה שכתבנו לעיל לענין תפילה, כי מי שמרגיש את עצמו עני באמת יכול לעתים לעשות פלילות בתפילתו.

כוחה של התפילה גדול עשרת מונים כאשר מצורפת היא לתענית. מצינו פעמים רבות בהם גזרו גדולי ישראל לדורותיהם תענית על הציבור בכל עת צרה שלא תבא על עמו ישראל. על פניו באה התענית לגרום לאדם להרהר ולפשפש במעשיו ומתוך כך יתקן את מעשיו ושב ורפא לו. אך פן נוסף יש לענין, והוא כי התענית היא ההכשר עבור קיבול התפילה. כאמור התפילה מתקבלת מתוך הכנעת המתפלל ואין לך הרגשת הכנעה ועניות כמו בעת תענית בה כוחו הפיזי של האדם נחלש והוא מבין במוחש את אפסיותו. מי יכול להתגאות במצב זה. לכן תפילה הבאה מתוך תענית יש לה כח גדול פי כמה מאותה תפילה ללא תענית.

יעטוף:

יש בכך רמז לכיסוי גופו בתפילה, שילבש בגדים נאים ומכובדים לכבוד התפילה, בבחינת "הכון לקראת אלוקיך ישראל" (ועיין בדברי השו"ע ונושאי כליו שהאריכו בגדרי ענין זה). אם נכבד את התפילה בבגדים נאים נרבה סיכוינו להצלחה.

ולפני ה':

זוהי עוד אחת ממעלותיה של תפילת העני, כי בעוד שאנו זקוקים לסיוע מלאכים להביא את תפילתנו לפניו יתברך - העני אינו זקוק לכך כי תפילתו בוקעת רקיעים ופורצת ועולה לפני כסא הכבוד ללא שום צורך בסיוע (כמו כסאו של ר' חייא בגן עדן, שבניגוד לשאר חכמי ישראל היה כסאו טס בשמים ללא עזרת המלאכים). לעיל ראינו בדברי הזוהר מעין זאת, שאין תפילת העני זקוקה לסיוע כלל, ושהתפילה באה לפני ה' באופן ישיר.

גם בזה יש משום "מידה כנגד מידה", כי העני לא בוטח באף אחד. הוא למד כבר להכיר כי אין לו להישען אלא על אביו שבשמים, ורק אליו הוא נושא את נפשו, בו הוא בוטח ואליו הוא מכוון את תפילתו. זה כידוע אחד מעמודי התפילה, כי למעשה אין התפילה באה להודיע לה' מה אתה צריך (כי הוא יודע יותר טוב ממך מה טוב לך), אלא באה להראות עבדות והכנעה כלפיו.

ישפוך שיחו:

את הביטוי "שיחה" ככינוי לתפילה מצינו ביצחק אבינו ע"ה הנאזר בגבורה (מידת הדין). יש בכך כדי לרמוז שתפילת העני (והדומים לו) מסוגלת לשדד את הדין ולהפוך מידת הדין למידת החסד והרחמים. והגם שע"פ הדין לא מגיע לו שתתקבל תפילתו, מ"מ בכח עניותו הוא ממתיק את הדינים, ומתקבלת התפילה. למתבונן, זו עצמו מידתו של יצחק אבינו ע"ה שנקרא כך על שם הצחוק, כי הצחוק בא כתוצאה מהיפוך מוחלט וזהו יצחק, שעל פניו נראה כמידת הדין צרופה, ולכשתציץ בו פנימה תבחין שכל כולו חסדים גמורים. כך היא למעשה גם מידת הדין האמיתי, אך אין כאן המקום להאריך.

עבודה שבלב

חז"ל באו ונתנו הגדרה מדויקת לתפילה [מדרש שמואל פרשה ב]: "ולעבדו בכל לבבכם [דברים יא, יג]. **וכי יש עבודה בלב. אלא אי זו, זו תפלה.**"

מקובל להדגיש בלימוד את המילה "**שבלב**", אך צריך להדגיש גם את המילה **עבודה**, כי צריך התאמצות בתפילה כדי שתהיה ראוי וזה לא יבא מעצמו (היו גדולים שמצאו סביבם שלולית של דמעות). לשון "עבודה" רומזת גם כן ללשון עשייה, כי תפילה באופן כזה בטוח שתפעל ותעשה שינוי בלב האדם ואותו שינוי הוא שיביא לשינוי הגזרה ולביטולה. זאת ועוד, עבודה רומזת שוב לענין העבדות, שאדם צריך לשעבד לבו לאביו שבשמים.

עבודה מראה שלא די בסיסמאות הכתובות על הקיר (כולנו זוכרים את השלט על קיר הכיתה הזועק "תפילה בלא כוונה כגוף בלא נשמה"). לצערנו הקיר אולי יצא ידי חובה אך מה אתנו? - לא הקיר צריך לקחת מוסר אלא אנחנו. האם אנו מפנימים את הדברים או רק משוררים אותם מן השפה ולחוץ בבחינת "מצוות אנשים מלומדה". לעיתים אנו מוציאים את המילים מפינו בצורה אוטומטית. לדקלם את זה כולם יודעים. אך ליישם את זה האם אנו מסוגלים?

סיכום:

ראינו מספר נקודות במעלת התפילה, ובדרכים לסייע לכך שתפילותינו יתקבלו לרצון לפני צור שוכן מעונה. נחזור בקצירת האומ"ר על הדברים:

- א. אפילו שהתפילה תמידית ותדירה - עלינו להתבונן בה ובסגולתה.
- ב. ארבעה דברים צריכים חיזוק, ובכללם - התפילה.
- ג. התפילה הינה מן הדברים העומדים ברומם של עולם ובני אדם מזלזלים בה. תן דעתך לא להיות מהמזלזלים אלא מהמכבדים.
- ד. יש חשיבות ללמוד את הלכות התפילה, ולא פחות מכך - יש חשיבות ללמוד את פירוש מילות התפילה ואת ההשקפה הנכונה עליה.
- ה. אל תעש תפילתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא.

- ו. שקולה תפילת העני כתפילת משה רבנו ודוד המלך, ואף למעלה מכך. אין ערוך לתפילה זו, ומתקבלת היא מיד לפני ה' באופן אישי.
- ז. תפילת העני מסוגלת להפוך מידת הדין למידת הרחמים.
- ח. אחד מאתנו יכול להיות בבחינת עני לענין זה, ע"י ענוה אמיתית, והשלכת כל יהבו על בוראו. כל. אין זה חסרון אלא מעלה. אם דוד המלך התכבד בתואר זה - הלואי עלינו.
- ט. תפילה מתוך תענית - כוחה גדול עשרת מונים.
- י. יש לכבד את התפילה בבגדים נאים הראויים למי שעומד ומשרת לפני מי שאמר והיה העולם.

יש אתנו מקום להאיר נקודות נוספות המסוגלות לסייע בידינו בענין זה :

- א. קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת.
 - ב. היה אדמו"ר שהתפלל שתפילתו תתקבל (תפילה על התפילה). למעשה כולנו עושים זאת, רק חבל שלא כולנו שמים לב למה שאנו אומרים. לפני כל תפילת עמידה (שמונה עשרה) אנו אומרים "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך".
 - ג. שמירה על קדושת הפה - סגולה לקיבול תפילות, בבחינת "ותגזר אומר ויקם לך". כך מצינו בגמרא [תענית כג, א]: "תנו רבנן: מה שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור... אתה גזרת מלמטה והקדוש ברוך הוא מקיים מאמרך מלמעלה".
 - ד. לא לשכוח לכלול בתפילה את כלל ישראל ולבקש גם על גלות השכינה, אשר בטובתה - ייטב גם לנו, ובגאולתה - נגאל גם אנו.
- בטרם צאתי את הקודש אפרוס כפי בתפילה לאלוקי מרום, שנזכה לעשות רצונו כרצונו. נקווה שנתחזק בהבנת מעלת התפילה ובגודל החיוב לכוון בה. יהי רצון שנזכה מהרה לביאת הגואל ולבנין אריאל, אמן כן יהי רצון.

תפילה במניין

אופמן אושר

מבוא:

מקור: [ברכות דף ז עמוד ב]

- **אמר ר' ליה רב יצחק לרב נחמן:** מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלווי?
- **אמר ליה:** לא יכולנא.
- **א"ל:** לכנפי למר עשרה וליצלי.
- **א"ל:** טריחא לי מלתא.
- ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא, בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודעיה למר.
- **א"ל:** מאי כולי האי?
- **א"ל:** דאמר ר' יוחנן משום רשב"י, מאי דכתיב "ואני תפילתי לך ה' עת רצון"? אימתתי עת רצון - בשעה שהצבור מתפללים. **ר' יוסי ברבי חנינא אמר:** מהכא: "כה אמר ה' בעת רצון עניתך". **ר' אחא ברבי חנינא אמר:** מהכא: "הן אל כביר ולא ימאס", וכתיב: "פדה בשלום נפשי מקרב - לי כי ברבים היו עמדי". תניא נמי הכי, **ר' נתן אומר:** מניין שאין הקב"ה מואס בתפילתן של רבים, שנאמר "הן אל כביר ולא ימאס", וכתיב: "פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו'". **אמר הקב"ה:** כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים **ומתפלל עם הצבור - מעלה אני עליו כאילו פדאני, לי ולבני מבין אוה"ע.**

הסבר ותרגום הגמרא:

רב נחמן לא הגיע להתפלל בבית הכנסת. חברו ר' יצחק שאל אותו מהי הסיבה להעדרותו. אז מתפתח דו-שיח בין השנים: ר' יצחק שואל את ר' נחמן: משום מה לא באת היום לביהכ"נ? ר' נחמן ענה לו ששלא יכל לבא משום שהיה חלש. אז ר' יצחק הציע מספר הצעות שנדחו ע"י ר' נחמן, כדלקמן:

עבודה שבלב

| תשובה | הצעה |
|--|--|
| קשה לי להטריח את הצבור לבא אלי | תאסוף מניין בביתך ותתפללו במנין |
| מדוע אתה מתאמץ כל כך למצא לי פתרון חילופי לענין תפילה בציבור | תאמר לשליח ציבור, שיודיע לך מתי הציבור מתפלל (ותתפלל באותה השעה) |

ר' נחמן עונה ממאמר של רשב"י שאומר ש"עת רצון" זה שעה שהצבור מתפללים.

ישנה מחלוקת תנאים מאיזה פסוק לומדים זאת:

| מי התנא | הפסוק ממנו הוא לומד |
|--------------------|---|
| ר' שמעון בר יוחאי | ואני תפילתי לך ה' עת רצון |
| ר' יוסי ברבי חנינא | כה אמר ה' בעת רצון עניתך |
| ר' אחא ברבי חנינא | הן אל כביר ולא ימאס", "פדה בשלום נפשי מקרב-לי כי ברבים היו עמדי |

פסיקת הלכה:

שו"ע [או"ח סימן צ סעיף ט] פוסק "ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הצבור. ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת - יכוין להתפלל בשעה שהצבור מתפללים (והוא הדין בני אדם הדרים בשובים ואין להם מנין מכל מקום יתפללו שחרית וערבית בזמן שהצבור מתפללים סמ"ג). וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הצבור והוא מתפלל ביחיד אעפ"כ יתפלל בבהכ"נ.

עבודה שבלב א

מוסיף השו"ע [סימן צ סעיף יא]: "מי שיש לו בהכ"נ בעירו ואינו נכנס בו להתפלל נקרא שכן רע וגורם גלות לו ולבניו".

יוצא איפוא, שכל אחד חייב להתפלל **עם הצבור** בבית הכנסת. ורק אם אינו יכול כלל להתפלל בבית הכנסת לפחות יתפלל **בשעה שהצבור מתפללים**.

הלכה למעשה:

הרב יצחק יוסף שליט"א בספרו ילקוט יוסף פוסק כשו"ע ומסכם את ההלכה בלשון זו: "צריך להתפלל בכל יום ויום במנין עשרה, אלא אם כן הוא אנוס, שאז יתפלל בשעה שהציבור מתפללים. ואם הציבור מתאחרים ועובר זמן תפילה, יתפלל ביחידות".

קדיש - תרגומו, מקורותיו וסוגיו אלגביש אייל

פתיחה:

הקדיש הוא תפילה עתיקה, הנזכרת כבר בתלמוד כתפילה מרכזית ורבת חשיבות, וכך נאמר בגמרא [ברכות דף ג עמוד א]: "בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ובתי מדרשות ועונין "יהא שמיא הגדול מבורך" הקב"ה מנענע בראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך".

התוספות על המקום [דיבור המתחיל "עונים יהא שמיא הגדול מבורך"] אומרים שהקדיש נאמר בארמית כדי שמלאכי השרת לא יתקנאו בישראל על שהם אומרים תפילה גדולה זו. עוד על מעלתו של הקדיש אנחנו רואים במסכת סוטה [דף מט עמוד א] שם נכתב שהעולם מתקיים בזכות אמירת יהא שמיא רבא.

סוגי הקדיש:

בסדר התפילה אומרים קדיש פעמים אחדות ובמקומות שונים. **ישנם חמישה סוגי קדיש**, והם:

- א. **חצי קדיש** - קדיש זה משמש בחלקים שונים של התפילה כהקדמה לסדר התפילות בתפילה וכסיום לקריאת התורה.
- ב. **קדיש תתקבל** - קדיש זה נאמר בסיום החלק העיקרי בכל תפילה, ותכליתו היא לבקש שהתפילה שהציבור התפלל תתקבל ברצון, ותפילה לשלום העם.

ג. **קדיש יתום** - קדיש זה נאמר בסיום חלקים מסוימים בתפילה, וגם לאחר אמירת פרקי תהילים והוא נאמר ברוב המקרים ע"י יתומים או לעילוי נשמות הנפטרים.

ד. **קדיש דרבנן** - קדיש זה נאמר גם בתפילה וגם לאחר לימוד דברים מן התורה שבעל-פה. ברוב המקרים אומרים לפניו דברי מדרשי אגדה קצרים והתוספת שבו נועדה לכבוד החכמים ולומדי התורה בישראל, הוא נאמר גם אחרי סדר קורבנות לפני פסוקי דזמרה.

ה. **הקדיש הגדול** - ברוב העדות קדיש זה נאמר רק במקרים מיוחדים, למשל: כשמסיימים לימוד מסכת מן התלמוד, ובשעה שקוברים את המת, הספרדים אומרים אותו בתוספת קטע בקשה "תתכלי..." גם בליל תשעה באב, והתימנים אומרים אותו בנוסח מורחב יותר, "יתכלי וכו'".

תרגום הקדיש:

חלקו הראשון של כל קדיש הוא: "יתגדל ויתקדש שמיא רבא, בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה, בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן".

וזהו תרגומו של קטע זה: יתגדל ויתקדש שמו הגדול בעולם שברא כרצונו, וימליך מלכותו, ויצמיח ישועתו, ויקרב משיחו, בחייכם וביומיכם ובחיי כל בית ישראל במהרה ובזמן קרוב ואמרו אמן.

עבודה שבלב

לעומת זאת ישנו פירוש שונה לחלקו השני של כל קדיש, ואלו הם הפירושים:

א. **בחצי קדיש הפירוש הוא:** יהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים, יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל שמו של הקב"ה, למעלה מן כל הברכות והשירות, התשבחות, והנחמות הנאמרות בעולם, ואמרו אמן.

ב. **בקדיש שלם הפירוש הוא:** יהא שלום רב מן השמיים וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל, ואמרו אמן.

ג. **בקדיש תתקבל הפירוש הוא:** תתקבל תפילתם ובקשתם של כל בית ישראל לפני אביהם שבשמיים, ואמרו אמן.

ד. **בקדיש דרבנן הפירוש הוא:** על ישראל ועל החכמים ועל תלמידיהם ועל כל תלמידי תלמידיהם ועל כל מי שעוסקים בתורה שבמקום הזה, ובכל מקום ומקום. יהא להם ולכם שלום רב חן וחסד ורחמים וחיים ארוכים ומזונות מרווחים וישועה מלפני אביהם שבשמיים, ואמרו אמן.

ה. **הקדיש הגדול** שונה משאר הקדישים בכך שחלקו הראשון שונה משאר הקדישים, וחלקו השני לא שונה. התרגום של חלקו הראשון הוא: יתגדל ויתקדש שמו הגדול שעתיד לחדש את העולם, ולחיות את המתים ולהושיע את החיים, ולבנות את העיר ירושלים, ולבנות את ההיכל הקדוש, ולעקור עבודה זרה מן הארץ, ולהשיב את עבודת השמיים למקומה בזיווה וייחודה, וימליך מלכותו ויצמיח ישועתו, ויקרב בחייכם משיחו ויושיע עמו.

כל קדיש מחמשת הקדישים מסתיים ב"עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן".

דיני קדיש ומנין:

א. על כל מתפלל לכוון בזמן עניית האמן על הקדיש, ולומר את האמן בקול רם. על כל מתפלל להשתדל להיות כמה שיותר קרוב לשליח ציבור על מנת לשמוע את הקדיש כמה שיותר טוב.

ב. אסור למתפלל לחזור על הקדיש בזמן שהחזן אומר אותו אלא על המתפלל לשתוק בזמן האמירה ואחרי כל משפט לומר אמן. על המתפלל להשתדל יותר לשתוק כאשר החזן **שר** את הקדיש יותר מכאשר החזן **אומר** את הקדיש. הסיבה לכך היא על מנת שקהל המתפללים לא יסחפו אחריו מחמת השירה.

ג. כאשר המתפלל במקרה לא שמע את החזן אומר "יתגדל ויתקדש", אף על פי כן על המתפלל לענות "אמן יהא שמיה רבא מברך".

ד. כאשר שניים או שלושה אנשים אומרים קדיש ביחד ואחד מהם סיים את המשפט לפני חברו או חבריו האחרים, על המתפלל לענות "אמן יהא שמיה רבא" לזה שהקדים, ולאחרים לא יענה בגלל שע"י עניית האמן לראשון יצא ידי חובת אמן לכולם. ואם אחד סיים ראשון והשני סיים אחריו והשלישי סיים אחרון ובין כל אחד ישנו הפסק משמעותי אז על המתפלל לענות לכל אחד בנפרד.

ה. אסור לומר קדיש, קדושה וברכו במקום בו מתפללים כאשר במקום ישנם פחות מעשרה אנשים גדולים. פירוש המושג "גדול" הוא: אדם שסיים את גיל ה-13 ונכנס לגיל ה-14 (עברו עליו 13 שנים שלמות מיום לידתו) אז מותר להחשיב אותו לאחד מתוך העשרה שצריכים להיות במקום בו יתפללו על מנת שיהיה מותר להתחיל בתפילה.

עבודה שבלב

ו. אדם שמתפלל שמונה-עשרה וביחד אתו היו תשעה בני-אדם שהגיעו לקדיש, רשאי השליח ציבור לומר קדיש אע"פ שהעשירי לא יענה אתם, כי בקדיש מספיק שיהיו עשרה בני-אדם במקום בו התפילה מתבצעת ולא עשרה שיענו. אבל טוב שימתינו על מנת לזכותו בעניית אמן.

סיכום:

ראינו הקדיש הינו חלק חשוב ומהותי בתפילה, הוא מבטא את ההתקשרות והאמונה בריבונו של עולם, ובצפייה ששמו הגדול יופיע בעולם בצורה שלמה ויהי רצון שנזכה לקיום דברי חז"ל: שכל העונה "אמן יהא שמיה רבא" בכל כוחו קורעין לו גזר דינו [שבת דף קיט עמוד ב].

מהות התפילה - רצון

אנג'ל צחי

הקדמה:

"חביבין ישראל שאין צריכין שליח", כתב ה"חזון איש" זצ"ל [אגרת ב' ח"א] - "וכל בר נש בכוחו למצוא טוב ע"י **תפילה**...". ומכאן - "התפילה היא מטה עוז ביד כל אדם וכל שישים מבטחו בו יתברך, כן יעלה וכן יצליח" - פירושו של דבר שכל אדם, אפילו הפשוט שבפשוטים, מסוגל להשיג את מבוקשו ע"י תפילה.

אם כן זכינו שכל שאנו צריכים בכדי לקבל מבוקשנו הוא להתפלל! אך אנו יודעים שיש עניין של כוונה בתפילה! מהי כוונה זו? האם יש ערך לתפילה שהתפללנו בלא כל כוונה?

אחד הקשיים שלנו בתפילה הוא העניין של השגרה - קשה לכוון בתפילה שלנו שחוזרת על עצמה 3 פעמים בכל יום! אם כן **נברר מהי הכוונה שאנו צריכים לכוון בתפילה וכן ננסה למצוא דרך בה נוכל להתגבר על השגרה.**

עיקר התפילה - הרצון:

מדגיש **המהר"ל** ("גור אריה") שבכדי שאדם יקבל את מה שהוא חפץ בו צריך להתפלל, מפני שבלי תפילה לא נותנים לאדם את מבוקשו. אך מוסיף המהר"ל ואומר שיתכן שבלי תפילה כן נותנים, אבל בלי **רצון** לא נותנים!

עוד מוסיף המהר"ל: "כי מה שהוא **רוצה** הוא תפלתו, כי רצון יראיו יעשה". משמע מכך שהרצון הוא התפילה! ומכאן שהמהות האמיתית של התפילה היא- **הרצון**, וההוצאה בשפתיים (כלומר הדיבור עצמו), הוא רק הביטוי החיצוני של הרצון האמיתי והפנימי הנמצא בלבו של כל אדם, אבל עיקר התפילה הוא הרצון.

יכולים אנו לעשות מבחן לעצמנו ולבדוק אם באמת התפללנו - אם אנו מרגישים שבשעת התפילה, אנו ממש רוצים בכל הלב שיתקיים מה שאנו מוצאים בדיבור, זו ראייה שבאמת התפללנו. אך אם אין אנו מרגישים זאת, פירושו של דבר, שאת אותם הקטעים שבהם לא "רצינו" - לא התפללנו כלל!

דוגמא לכך: אדם שח"ו יש לו חולה בביתו, ורוצה באמת בכל ליבו שהקב"ה יעזור לו וירפא אותו, ומשום כך הוא מבטא את רצונו בדיבור (בתפילה) - זו תפילה! אך כאשר אדם שבני ביתו בריאים וכל מכריו וחבריו הקרובים בריאים, ולא ממש מעניין אותו מצב החולים בארץ, הוא אינו רוצה ברפואה למישהו, ואם אינו רוצה, אע"פ שמוציא בשפתיו "רפאנו", אין זו תפילה כלל, מפני שאין כאן שום רצון ומהותה של התפילה הוא הרצון.

מהות הנפש - הרצון:

בשבת קכ"ז מונה הגמ' ששה דברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא ואחד מהם הוא "עיון תפילה". כותב רש"י במקום - שעיון תפילה נכלל בקטגוריה של גמילות חסדים, דכתיב: "גומל נפשו איש חסד, ונפש היינו תפילה, דכתיב גבי חנה ואשפוך נפשי לפני ה'".

מהי כוונת רש"י באומרו "נפש היינו תפילה"?

עונה על כך **הרב דסלר זצ"ל** ("מכתב מאלהו" ח"ג עמוד 86) שכל שאיפה שאדם שואף - היא תפילה. נפשו של האדם תמיד משתוקקת למשהו, וההשתוקקות הזו מתבטאת בפנימיות לבו וגם בדיבורו בתפילה. דברים אלו דומים להפליא לדברי המהר"ל, שמהותה של התפילה היא הרצון!

מובא בספרים ששאיפת הנפש האמיתית היא - להתקרב אל הקב"ה! זו השאיפה האמיתית הטמונה במעמקי הלב - כלשונו של ה"מסילת ישרים" (תחילת פרק א') ז"ל: "האדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו".

הנפש מצד מהותה הפנימית האמיתית שואפת תמיד ומשתוקקת להתענג מרוחניות, אלא שהאדם משביע את ההשתוקקות זו ע"י שנותן לה מעדני העולם הזה - אך זהו כמובן שובע מדומה!

המהות האמיתית של הנפש היא ההשתוקקות לא-ל חי. לפי זה, לא רק שמהות התפילה היא רצון, אלא שמהות הנפש שלנו היא הרצון להידבק בה'!

כיצד נתפלל?

השו"ע בהלכות תפילה [סימן צח] כותב: "המתפלל צריך שיכוון בלבו פרושי המלות שמוציא בשפתיו...". לפי הלכה זו בשו"ע אנו מבינים, שכל שעלינו לעשות הוא להבין את פרושי המילים בתפילה בצורה יבשה. כלומר להבין מה שאנו אומרים וזהו ואין כאן כל עניין של רצון וכו'. מסביר המ"ב: "פרושי המלות: ...רק יתפלל כפשוטו להבין הדברים בכוונת הלב".

הפרושים הנ"ל (המהר"ל והגמ' בשבת) נותנים לנו מבט חדש לעניין זה, שהכוונה האמיתית אינה מסתיימת בפירושי המילים אלא גם בכוונת הלב (לפי פירוש המ"ב הנ"ל) שלדעתי היא הרצון!

עכשיו לאחר כל הדברים האלו, האם אנו רוצים מה שאנו אומרים? כי אם איננו רוצים, לא תועיל לנו כוונת פרושי המילים בצורה יבשה בלבד (כמו שהבנו בהתחלה מדברי השו"ע). בכדי לקרוא לתפילתנו - תפילה, אנו חייבים גם את כוונת הלב שהיא הרצון.

דברים אלו נראים כ"כ רחוקים ממצאותנו! איך נגיע למצב שבתפילתנו נוכל לרצות כ"כ את כל הדברים שאנו מבקשים, וכן איך נוכל לגלות (לעצמנו) את מהות הנפש שהיא הרצון להידבק בקב"ה?

כשחז"ל מונים את התפילה בין הדברים ש...הקרן קיימת לעולם הבא, מתבטאים חז"ל "עיון תפילה". לא תפילה שטחית אלא עיון תפילה! אז אם כן כיצד נצליח לכוון לדברים אלו בתפילה?

כל אחד מרגיש שבשעה שלבו בל עמו (שאין לו ממש חשק) כמה שיתאמץ לכוון לפרושי המילים, עולה לו הדבר בקושי ובמלחמה עם עצמו. ולבסוף גם אם יצליח לכוון לפרושי המילים, ודאי שלא יזכה ממש לרוממות. לא זו הדרך! מה שעלינו לעשות זה לעקוף את יצה"ר ולא להילחם עמו, ישנו מפתח ניסתר הפותח בפנינו שערי תפילה. מפתח זה הוא: **כח הציור**! ברגע שאנו נצייר בלבנו את הדברים והם יעמדו חיים לנגד עינינו, נתחיל להרגיש איך שהנפש מתחילה להתרגש ולשאוף לאותם הדברים היוצאים מפינו.

אם אדם היה מצייר לנגד עיניו בשעת תפילת שמונה עשרה איך שהקב"ה חונן דעת לכל האומה הישראלית, איך כל אותם רחוקים, פוקחים עיניהם ורואים בהבל שחיו בו עד עכשיו, ומתחילים לחשוב מחשבה רצינית על המשך החיים, ואיך שהעם כולו שואף להתקרב לתורה ולעבודת ה' ותשובה שלימה. וכיצד הבורא מקבץ נידחי עמו ישראל, ורופא חולי עמו ישראל וכן הלאה, מתחילה נפשו להתרגש, וע"י כמה שיותר ריבוי ציורים תתגבר יותר ויותר התרגשותו, ואז ירגיש האדם שמתחולל מהפך בקרבו וישאף לגדול ברוחניות. במצב הזה לא יצטרך אדם להלחם על כל מילה ומלה שתצא מפיו בכוונה, כי כאשר הוא מתרגש נשפכת נפשו מאליה אל הבורא- ובכוון זה עלינו ללכת! כל זמן שלא נשנה את מצבנו הנפשי בשעת התפילה וניגש אל התפילה מתוך כל הטרדות היומיומיות, נתייגע בלי רצון על כל מילה, רק אם נעורר הנפש על ידי ריבוי ציורים, נביא את הנפש לידי שאיפה, לידי השתוקקות.

עבודה שבלב נא

אין הפירוש שהנפש משתוקקת, אלא **שמציאותה של הנפש** היא התפילה, השאיפה, השתוקקות והרצון האמיתי להתקרב לבורא עולם, וללא כוונת הרצון בתפילה לא נזכה לא להתרוממות הנפש ולא לקבלת רצוננו מאתו יתברך.

נוסח הקדיש ופירושו

בגיזדה דוד

הקדמה:

הקדיש הוא תפילת תהילה ושבח להקב"ה ועיקרה בקשה ומתן כבוד לגילוי הקב"ה בעולם. הקדיש נאמר בכל התפילה וכמו כן בכמה הזדמנויות נוספות, כגון: לאחר לימוד משניות, אזכרות, וכו'.

הקדיש חובר בתקופה קדומה ולכן סבורים שלשונו המקורי היה עברית. אולם, היות ורוב העם לא השתמש בשפה העברית תורגם הקדיש לארמית, כי חכמים רצו שכל העם יבין את הקדיש כדי שיוכלו לענות אמן בלב שלם.

נוסח זה של הקדיש נשאר לדורות בשפה הארמית. לשון הקדיש זהה בכל נוסחי התפילה אם כי במשך השנים נוצרו הבדלים קלים בין הנוסחים כתוצאה משינוי מקומות, עדות, וכדו'. נראה שבתחילה הנוסח המקובל היה קצר (חצי קדיש) ועם הזמן נתווספו לו תוספות שונות כאשר לכל תוספת מקום ותפקיד משלה. אנו נעסוק בנוסח הקדיש הקצר (חמש אמנים ראשונים), נחפש לו אסמכתות במקרא ובחז"ל וכמו כן ננסה לבאר אותו על פי חז"ל.

נוסח הקדיש

יתגדל ויתקדש שְׁמֵהּ רַבָּא. (אמן):

בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כְּרֻעֻתֵיהּ. וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתֵיהּ. וְיַצְמַח פְּרֻקְנֵיהּ. וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ. (אמן):
בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן. (אמן):
יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעֵלְמֵי עָלְמָיָא יְתַבְרַךְ. וְיִשְׁתַּבַּח. וְיִתְפָּאֵר. וְיִתְרוֹמֵם. וְיִתְנַשֵּׂא. וְיִתְהַדָּר. וְיִתְעַלֶּה. וְיִתְהַלָּל שְׁמֵיהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. (אמן):
לְעִילָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא שִׁירְתָּא תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא דְאִמְרוּ בְּעֶלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן. (אמן):

הקדיש מתחלק לשלושה חלקים עיקריים:

- א. "יתגדל ויתקדש... - ויקרב משיחה".
- ב. "בחייכון וביומיכון... ואמרו אמן".
- ג. "יהא שמיה רבא... דאמירן בעלמא".

וכעת נבא לבאר את נוסח הקדיש:

יתגדל ויתקדש:

יש הגורסים את האות ד' בפתח ודגש ויש גורסים בצירה ודגש. מקורו על שם הפסוק המתייחס למלחמת גוג ומגוג "והתגדלתי והתקדשתי ונועדתי לעיני גויים רבים" [יחזקאל ל"ח]. פתיחת הקדיש יתגדל ויתקדש כפי שמופיע במדרש [תנא דבי אליהו זוטא] אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן. שבשביל אמן אחד שעונים רשעים בתוך גיהנום ניצולים מתוכו. כיצד, עתיד הקב"ה להתיישב בגן עדן ודורש, וכל הצדיקים יושבים לפניו, וכל פמליה של מעלה עומדים על רגליהם, וחמה ומזלות מימינו של הקב"ה וכוכבים משמאלו, והקב"ה יושב ודורש תורה חדשה שעתיד ליתן על ידי משיח. כיוון שמסיים האגדה, עומד זרובבל בן שאלתיאל על רגליו ואומר יתגדל ויתקדש וכו', וקולו הולך מסוף העולם עד סופו, וכל באי עולם עונים אמן. ואף רשעי ישראל וצדיקי עובדי אלילים שנשתיירו בגיהנום עונים ואומרים אמן מתוך גיהנום. אומרים חז"ל שהקב"ה מתנקם ברשעים שמו מתגדל ומתכבד כלשון הפסוק "ונשפטתי אותנו" ואח"כ "והתגדלתי והתקדשתי ונועדתי" כמו כן היות והשבח הגדול הזה מטרותו הסרת הרשעה בעולם הרי שכשה' נוקם בגויים שמו מתגדל בעולם.

שמיא רבא:

שמיא - מלא ביוד דגש ב-ה'. רבא - יש גורסין באות א' ויש גורסין באות ה'. פירושו בעברית: שמו הגדול וזהו פירושו העיקרי על שם הפסוק ביחזקאל ל"ו: "וקידשתי את שמי הגדול". ויש מפרשים "שמיא" - שם י-ה. רבא אותיות ברא כלומר בשם י-ה' ברא העולם שכתוב בישעיה כ"ו "כי בי-ה' ה' צור עולמים".

בעלמא די ברא כרעותה:

די ברא - יש גורסין ש"די ברא" צריך להיות בתיבה אחת "דברא" ולא בשתי תיבות לדעת האר"י ז"ל צריך לומר "די ברא" בשתי תיבות. כרעותה - יש שקוראים את המילה ב-כ' רפויה ויש שקוראים ב-כ' דגושה. תרגומו בעברית: בעולם שברא כרצונו. ולזה יש שני פירושים: א. אפשר לומר שהמילה "כרעותה" נמשכת אחרי "יתגדל ויתקדש" כרצונו בעולם שברא. ב. אפשר לומר שהמילה "כרעותה" נמשכת אחרי "די ברא" כלומר יתגדל ויתקדש בעולם שברא כרצונו שבריא את העולם נעשתה כרצונו וחפצו, שנאמר בתהילים קל"ח: "כל אשר חפץ עשה".

וימליך מלכותה ויצמח פורקנה ויקרב משיחה:

האשכנזים אומרים "וימליך מלכותה בחייכון" מכיוון שבכל מקרה שאתה אומר "וימליך מלכותה" אתה מתכוון לביאת המשיח. בסידורו של הרס"ג אומרים "וימליך מלכותה ויצמח פורקנה" ולא אומרים "ויקרב משיחה". לדעת הרמב"ם אומרים "ויקרב משיחה ויפרוק עמיה". וימליך מלכותה מקורו על שם הפסוק בעובדיה "והייתה לה' המלוכה..." וכתוב "והיה ה' למלך על כל הארץ". ויצמח פורקנה - תרגומו מצמיח ישועה, שכתוב ביחזקאל כ"ט "ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל", ועוד כתוב בירמיה ל"ג "ביום ההוא אצמיח לדוד צמח צדקה". וימליך מלכותה - פירוש שיראה מלכותו עלינו, כמו שכתוב "והיה ה' למלך על כל הארץ", ורש"י

כתב שאין מלכות שלמה עד שיפרע מעמלק והיינו "יתגדל ויתקדש שמה רבא". כלומר יתגדל ויהיה שלם שמו הגדול כשימחה עמלק ואז "וימליך מלכותה...". ויצמח פרקנה - תקנו להגיד "ויצמח פרקנה" שהוא על הגאולה, אחרי "יתגדל ויתקדש" שהוא על מלחמת גוג ומגוג, שביאת המשיח היא לפני מלחמת גוג ומגוג, אז איך אומרים תחילה "וימליך מלכותה" ואח"כ "ויקרב משיחה", הרי מלכותו היא לאחר ביאת המשיח? אלא משום שצריך להקדים גדולתו, קדושת שמו, ומלכותו קודם.

בחייכון וביומיכון:

לפי דעת **הרמב"ם** כתוב שצריך לומר "בחייכון ובחייהון", **ובסידורו של הר"ם** כתוב שצריך לומר "ובחיי כל בית ישראל". עניינם אחד ומקורם בפסוק בקהלת ו' "ימי חיי הבלו" ובקהלת ג' כתוב "ולעשות טוב בחייו", פרוש יהיה זה בחיי ובימי כל בית ישראל של הקהל ששומעים זאת. וכפל את הלשון "בחייכון וביומיכון" כדי לחזק את העניין. דבר אחר, שיהיו צדיקים שנקראים חיים "ובחיי כל בית ישראל" רומז לתחיית המתים.

בעגלא ובזמן קריב:

זהו הנוסח המקורי וכן הוא לפי שיטתם של **הר"ם** **ג' והרמב"ם** אלא שלדעת **האבודרהם** לא אומרים "בזמן קריב ואמרו אמן". פירושה של המילה "בעגלא" היא במהרה וזהו גם לשון חז"ל. "בעגלא" זהו העניין שנעשה למעלה מהטבע לא צריך המשכת הזמן וזהו "בעגלא" שיהיה הדבר נעשה במהרה ושיהיה בזמן קרוב שלא יתארך הזמן קודם העשייה.

ואמרו אמן:

זהו הנוסח אשר כתוב בסידורנו כיום וכמו כן גם לפי דעת **הר"ם** **ג' והרמב"ם**, לפי דעת **האבודרהם** לא אומרים "ואמרו אמן". מקורו בתורה [דברים כז] שכתוב "וענו כל העם ואמרו אמן". ועוד השליח ציבור מצווה את הקהל לענות אמן על שם הפסוק בתהילים "גדלו ל-ה' אתי ונרוממה שמו יחדיו".

יהא שמיא רבא מברך:

כולל יו"ד ומפיק ב-ה' במילה "שמיא". יש שגורסים שצריך לכתוב "שמה" בלי יו"ד. יש אומרים שאת המילה "מברך" צריך להגיד "ומברך" כלומר להוסיף את האות ו' בתחילת המילה. בגמרא נזכר הקדיש בשם "יהא שמיא רבא", שפסוק זה הוא משפט השבח העיקרי לקב"ה בקדיש. כל העם היו עונים "אמן יהא שמיא רבא" כמו שכתוב בגמרא [ברכות נז] "העונה "יהא שמיא רבא מברך" מובטח לו שהוא בן העולם הבא", וכמו כן כתוב במסכת שבת דף קי"ט "אמר ר' יהושע בן לוי כל העונה "אמן יהא שמיא רבא" בכל כוחו קורעין לו גזר דינו" שנאמר "בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' ". "אמן יהא שמיא רבא" הוא תשובה של הציבור לש"ץ, כלומר לאחר שהש"ץ מבקש לשבח ולפאר את שם ה' הגדול והקדוש הציבור עונה "אמן", ומשבח אותו באומרו יהא שמו הגדול מבורך וכו'. המשפט "יהא שמיא רבא מברך לעלם לעלמי עלמיא" טומן בחובו שתי ברכות:

- א. "יהא שמיא רבא" - יהיה שמו של הקב"ה שלם; "שמיא" שם י-ה'.
- ב. זוהי ברכה אחת שפירושה יהא שמו הגדול של ה' מברך לעלם...

לעלם ולעלמי עלמיא:

מין הבית יוסף בסימן נ"ו הביא לזה ד' גרסאות: א. "לעלם ולעלם עלמיא". ב. "לעלם ועלמי עלמיא". ג. "לעלם לעלמי עלמיא". ד. "ולעלם ולעלמי עלמיא". סידורנו היום הוא לפי נוסח מין הבית יוסף "לעלם ולעלמי עלמיא". אומנם בסידורים החדשים מופיע כדעת האר"י ז"ל "לעלם לעלמי עלמיא". מקורו בתורה בספר שמות ט"ו "ה' ימלוך לעולם ועד" שאותו פירש אונקלוס כך "ה' מלכותיה לעלם ולעלמי עלמיא". יש במדרש שכל מי שעונה "אמן יהא שמיא רבא מברך לעלם לעלמי עלמיא" כאילו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית ושמע עשר הדיברות מפיו, בפסוק הראשון בבראשית יש שבע תיבות ו-כ"ח אותיות וכן יש ב"יהא שמיא רבא" ולכן אין לומר "ולעלמי עלמיא" או "ולעלמי עלמא".

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל:

נוסח זה הוא על פי **הרמב"ם** שכתב שגם צריך לענות אמן אחר המילה "יתברך". **הנוסח של בני רומא** הוא לפי השבחים "ויתנשא ויתעלה ויתהדר ויתהלל". **נוסח התימנים** "ויתעלה ויתהדר ויתהלל ויתנשא". **הנוסח של האשכנזים והספרדים** שווה אך יש חלק מאחינו האשכנזים שמבטאים "ויתהלל" בצירה. המקור בתורה: "יתברך" - ישעיה ס"ח "יתברך באלהי אמן". "וישתבח" - שנאמר בתהילים ק"ו "להשתבח בתהלתך". "ויתפאר" - שנאמר בישעיה מ"ט "ישראל אשר בך אתפאר". "ויתרומם ויתנשא" - שנאמר בישעיה ל"ג "עתה ארמם עתה אנשא", וכתוב בדניאל י"א "יתרומם ויתגדל על כל אל". "ויתנשא" - שנאמר בדברי הימים "והמתנשא לכל לראש". "ויתהדר" - שנאמר בדניאל "משבח ומרומם ומהדר למלך שמיא". "ויתעלה" - שנאמר בתהילים צ"ז "מאוד נעלית על כל אלהים". "ויתהלל" - שנאמר בתהילים ק"ו "להתהלל עם נחלתך". **יש בקדיש שבעה שבחים כנגד שבעה רקיעים**. מחשבים שבע שבחים מ"יתברך עד ויתעלה", ואת התיבה השמינית שהיא "ויתהלל" לא מחשיבים. יש אומרים שזה שבעה שבחים כנגד שבעה רקיעים והשמיני שזה "ויתהלל" הוא כנגד הרקיע אשר על ראש החיות. בקדיש יש עשר לשונות שבח והם: "יתגדל", "ויתקדש", "יתברך", "ישתבח", "יתפאר", "יתרומם", "יתנשא", "יתהדר", "יתעלה", "יתהלל", הם כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם. **נשאלת השאלה** מפני מה יש הפסק בין שני מילות השבח הראשונות לבין שאר מילות השבח? אז באגדה מפורש שעשרת הדברות כלולות בעשרה מאמרות וכמו שהיה הפסק בין שני הדברות הראשונות לשמונה האחרות שאת השתים הראשונות אמר הקב"ה בעצמו ואת כל השמונה האחרות אמר משה, לכן הפסיק בין השנים הראשונות לשמונה האחרונות.

שמיא דקודשא בריך הוא:

יש אומרים שצריך לומר "שמיא דקודשא" לעשות הפסקה קצרה ולאחר מכן להמשיך "ברוך הוא לעילא מן כל..." אבל אדם שעושה כך טעות בידו וצריך להפסיק "בברוך הוא". "קודשא בריך הוא" - הוא שם תאר לקב"ה ומצוי הרבה בש"ס ובמדרשי חז"ל כגון: במסכת ברכות [דף כט] "שאני צורבא מרבנן דקודשא בריך הוא". תרגום "שמיא דקודשא בריך הוא" - "שמו של הקדוש ברוך הוא". צריכים להזכיר "דקודשא", שקודש בגימטריא עולה 410, כמנין שנות קיומו של ביהמ"ק הראשון, ובו היה ברוך זה השם (שם הוי"ה) והיו הכוהנים קוראים אותו ככתבו ואנו מתפללים שיחזור ויהיה שלם.

לעילא מן כל ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא:

"לעילא" - מלא עם יו"ד, ויש שאומרים לעילא בלי יו"ד. כמו כן יש שאומרים לעילא עם דגש ב-ל השנייה, ויש שאומרים בלי דגש. יש נוהגים לומר לעילא ולעילא בכל השנה, ויש הנוהגים רק בעשרת ימי תשובה. "מן כל" - יש אומרים שצריך לומר זאת במילה אחת "מכל". "שירתא" - יש אומרים שצריך לומר "ושירתא" באות ו' וגרסתנו הנכונה היא "שירתא". "דאמירן בעלמא" - ה-ד' בפתח, הו-א' בחטף פתח, ויש גרסה שאומרת ה-ד' בחיריק או עם יו"ד "די אמירן", והנכון הוא מה שבסידורנו והוא פתח.

בתרגום יואל כתוב "והשאיר אחריו ברכה מנחה ונסך לה' אלקכם", עניינו שאלו דברים המשיבים ומרגיעים את הנפש והדעת, וכביכול אנו אומרים לקב"ה דברי נוחמים. יתכן לומר כי ידוע המעלה הגבוהה בשבחו של הקב"ה, שתראה בנחמת העתיד שאז כל אומות העולם יודו וישבחו לשמו של הקב"ה כמו שכתוב בישעיה "והיה באחרית הימים והלכו עמים רבים אל הר ה' אל בית אלוהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו" ועוד "ובא כל בשר להשתחוות לפני". וכאן כוונת הנוסח היא להגדיל את ערך השבח של הקב"ה להרבה יותר גדול ושבח זה יהיה בנחמת העתיד כי אז לא רק ישראל ישבחוהו אלא גם כל אומות העולם. בקרוב בימינו אמן.

לפני שאסיים אביא סיפור קצר על מעלת הקדיש.

מסופר על רבי עקיבא שהיה מהלך בבית קברות וראה אדם שחור וערום רץ ועליו היה טעון הרבה עצים. עצרו ר' עקיבא ושאלו לפרש הדבר אמר לו אותו אדם אל תעכב אותי שמא יורגזו עלי הממונים. אמר לו ר' עקיבא מי אתה ומה מעשיך? ענה לו אני מת וכל יום שולחים אותי לאוסף עצים ושורפים אותי בהם. שאלו ר' עקיבא מה היו מעשיך אמר לו גבאי מס הייתי והייתי נושא פנים לעשירים ומצער את העניים. אמר לו ר' עקיבא האם שמעת מהממונים אם יש לך איזו תקנה אמר לו כן אם היה לי בן שיאמר עלי קדיש בציבור והם יענו אמן יהא שמיא רבא זה יציל אותי מהפורענות שלי. אבל לפני שנפטרתי אשתי הייתה בהריון ולא יודע אם היא ילדה או הפילה או אם ילדה בן או בת. שאלו ר' עקיבא לשמו ולשם אשתו והלך וחיפש ושאל על אישתו ועל בנו ומצא את בנו אמרו אנשי העיר שזה הנער בנו של העני את מצוות המילה לא עשה. ניסה ר' עקיבא להחזירו למוטב אך ללא תוצאות ישב ר' עקיבא 40 יום בתענית עליו ואמר ריבונו של עולם לפניך קירבתי אותו מיד פתח הקב"ה את לבו של הנער וישב ולמד והלך לבית כנסת ואמר קדיש על אביו וכל הציבור ענה אמן יהא שמיא רבא. מיד בא המת לר' עקיבא בחלום ואמר תנוח דעתך שהנחתני והצלתני מדינה של גיהנם [מועתק מעושה פלא ח"א ע"פ מסכת כלה רבתי פ"ב].

סיכום:

ראינו במאמר שלנו שמסתבר שהקדיש שהיום אנו קוראים לו חצי קדיש (5) אמנים (ראשונים) הוא הקדיש השלם והמקורי. ומה שנקרא היום קדיש שלם אלו הם תוספות שתיקנו לאחר מכן ולא דהקדיש השלם. עוד ראינו את גודל מעלת עניית אמן יהא שמיא רבא שהגמרא במסכת שבת אומרת שכל מי ש"עונה אמן יהא שמיא רבא בכל כוחו קורעין לו גזר דינו" ולכן צריך לענות אמן יהא שמיא רבא בקול רם ובכוונה. **יהי רצון שבזכות קריאת מאמר זה נזכה להבין יותר לעומק את משמעות הקדיש ואת מעלתו ונדע לכוון בו יותר וכמו כן גם להקפיד לענות אמנים כדין. אמן כן יהי רצון.**

תפילה בציבור

רפאל גלעד

פתיחה:

חז"ל קובעים שאיכותה של תפילה בצבור, ואיכותה של תפילה ביחיד - אין להשוותם כלל, ותהום עמוקה מפרידה ביניהם. חז"ל מסבירים, שתפילה בצבור נשמעת בשמים, אפילו אם לא כולם התפללו בכוונה וברצון הלב!

כלומר, תפילה ביחיד זקוקה ל"מעלית" כדי להגיע עד לשמים, מה שאין כן תפילה בצבור שעולה "אקספרס" ישירות למעלה, ומתקבלת ללא כל בקורת.

מדוע באמת זה כך? מדוע בתפילה בצבור מתעלמים מכל מיני חסרונות שיש בה, ואפילו תפילת הצבור תהיה בלא הרבה כוונה - גם כן רצויה למעלה?

מעשה שאירע במלך אחד, שליט עריץ, אשר יום אחד רצה לדעת מהו "המספר המדויק", של האזרחים המתגוררים במדינתו. חשב המלך באיזו דרך יבצע את "מפקד האוכלוסיה", ומצא עצה, אשר אגב גם תכניס לו רווחים אל אוצר המלך, אגזור על כל בני ארצי - חשב המלך, שכל אחד יביא אתו ליטר אחד של בקבוק יין, וישפכנו אל החבית הענקית אשר תעמד במרכז העיר, וכך לפי מספר כמות הליטרים של היין - אדע את מספר הנפשות שיש בעירי, ובינתיים ארוויח מאות ליטרים של יין כי כל הרווחים ייכנסו היישר לאוצר המלך.

המלך אשר התלהב מהעצה המתוחכמת, לא היסס הרבה, ועוד באותו היום, העביר כרוז בתוך מדינתו שהודיע בזו הלשון: "לכל אזרחי המדינה! בשם אדונינו המלך ירום הודו, מתבקשים כל בני המדינה להביא ליטר יין לכל נפש מהמשפחה, ולרוקנו לתוך החבית הגדולה שתעמד מחר במרכז העיר. מטרת המבצע כדי לאתר את מספר הנפשות, שמסתכם בתוך מדינתנו.

המפקד מסתיים בשעה שמונה בערב, כל מי שיימצא "משתמט" יישלח ישירות לבית הכלא!

כרעם ביום בהיר, נפלה הידיעה על אנשי העיר, וכולם רטנו בליבם על שיגעונותיו של מלכם הטיפש, ואולם בלית ברירה, הכין כל אחד לעצמו בקבוק יין, כדי לעשות כרצון המלך.

והנה בתוך אנשי העיר, חי לו איש עני מסכן, אשר בקושי היה משתכר בפרנסת בני ביתו, ובודאי שלא היה לו כסף כדי לקנות ליטר יין, ולהביאו למרכז העיר. ואולם המלך גזר ומה עושים?

חשב העני ומצא תחבולה נאה, חיכה עד לשעות הצהריים, שאז היה עומס אנשים שבאו עם בקבוקי יין למרכז העיר. והעני הביא גם הוא בקבוק יין, אולם הם היו מלאים ליטרים של... **מים!!!** וכך חיכה בתור כדי לשפוך אותם לתוך החבית הגדולה.

כשהגיע תורו, מצא שהחבית מלאה כמעט עד שפתה, ולכן כששפך את בקבוקי המים שלו, לא הבחינו החיילים בשינוי, כוון שהמים 'נתערבו' מיד עם כמות היין הגדולה, ולא הורגש כלל שנעשתה פה מזימה כל שהיא של מרמה!

היות והחיילים לא זיהו שום דבר חשוד, רשמו את העני בתוך הרשימה של האנשים, שקיימו את צו המלך, והעני חזר לביתו כשהוא עליו, ומרוצה מאד מתוכניתו.

עבודה שבלב

שכינו של העני, שגר סמוך לבניין מגוריו, הבחין לפתע בעני שחזר לביתו ופניו מאירים יותר מהרגיל. הדבר סיקרן אותו, והוא ניגש לשואלו לפשר הדבר.

העני ששמע את שאלתו של שכינו, סקר תחילה בעיניו את השטח, ומשנוכח לדעת שאף אחד לא שומע אותו, לחש באוזני שכינו את כל תוכנית המרמה, אשר הצליח לעשות!

הלה שקינא בשכנו העני, החליט לאמץ את התוכנית גם לגביו, ואכן כך עשה. במקום יין תוסס - מילא את כל תכולת הבקבוקים במים וכך צעד לעבר החבית המרכזית.

ואולם לרוע מזלו, כשהגיע למקום - כבר היה זה בשעות הערב, שהאזור היה כמעט ריק מאנשים. וגם החבית עצמה רוקנו אותה מתכולתה המלאה, כך שהיתה כמעט ריקה לגמרי.

ניגש השכן בביטחון עצמי, והחל לשפוך את תכולת הבקבוקים לתוך החבית הריקה... החיילים זיהו מיד את צבע המים, והבינו שמתרקמת כאן מזימה. חיש קל אסרו את ידיו של אותו האיש באזיקים, וגררו אותו לבית הכלא. זדונו של האיש נתפרסם לקלון בין כל אנשי המדינה, והגיע גם לאוזניו של אותו העני.

העני נצטער בצער שכנו, והלך לבקרו בבית האסורים. כשראה השכן את העני שבא לקראתו, התנפל עליו מרוב כעס, והחל לקלל אותו, על שהכשיל אותו בעצה מרושעת כזאת! העני ריחם על שכנו המסכן, ואמר לו בקול חלוש: טיפש! וכי אינך מבחין בהבדל הגדול שיש ביני ובינך, אני באתי בשעה שהיה צבור גדול של אנשים, וממילא החיסרון של צבע המים נבלע בין כל מאות הליטרים של היין שהיה בחבית, משא"כ אתה שבאת באופן עצמאי, לבד, ללא כל מסווה, ודאי שאז אתה בולט יותר, וכל תנועה חשודה שבאה מצידך כבר מחשידה את אנשי החיל!!!

הלקח מסיפור זה עונה בבירור על שאלתנו. אדם המתפלל בחבורה של עשרה אנשים, גם אם תפילתו חלשה ואין לו מה "למכור", מכל מקום, תפילתו נבלעת בתוך כל הצבור, ואין חסרונו מורגש כל כך, ולכן התפילה עולה למעלה ללא כל מפריע.

מה שאין כן אדם שמתפלל ביחיד, שם תפילתו "חשופה" לגמרי, וכל מחשבה זרה באמצע התפילה - כבר בולטת לעין המלאכים. ואז זקוק הוא להרבה רחמי שמים, עד שתפילתו תזכה לעלות ולהגיע לשערי התפילות, אחרי כל המחסומים והביקורת שניצבים לה באמצע הדרך...

מה באמת גורם לאדם להפסיד תפילה במניין, וכיצד מתמודדים עם בעיה זו?

בדרך כלל, אחת הסיבות העיקריות שגורמות לאדם להתפלל ביחידות, היא: משום שלא הזדרז לקום בבקר בזמן לתפילה. ולמה? כוון שהעייפות של שעות הבקר גדולה מאד, עד שאפילו מי שרוצה מאד לקום, מרגיש עצמו מותש ומרותק למיטה. וכאן יש לברר, מדוע 7-8 שעות של שינה אינן מספיקות לרענן את כוחותיו של האדם לקראת היום הבא?

והתשובה ברורה, אדם אומר לעצמו, אני צדיק ויושב ללמוד עד שעה מאוחרת, ואז הוא נשאר עד שעה מאוחרת מאד, ולבסוף בבקר כאשר מגיעה שעת התפילה הוא מורה היתר לעצמו וממשיך לישון, בטענה "אמיתית וצודקת", הרי למדתי עד שעה מאוחרת. וזוהי ממש טעות איומה, הטעונה תיקון. וכיצד מתמודדים איתה?

ראשית, צריכים אנו להחדיר לעצמינו היטב את יסודו של החזו"א, **מהו היחס שיש לתת לכל המצוות המוטלות עלינו?**

עבודה שבלב

לפני כ-40 שנה, בתקופת חייו של החזו"א, גר יהודי זקן בבני ברק, אשר היה ניצול שואה, וחסידו המובהק של החזו"א. והנה בערוב ימיו נחלש יהודי זה מאוד, וכוחותיו אזלו ממנו, והרופאים ציוו עליו בתוקף שלא יצום ביום כיפור, כיוון שבזה הוא מסכן את חייו!

היהודי הזקן - לא רצה כלל לשמוע על צד כזה. הייתכן? 75 שנה אני מקפיד לצום ביום הקדוש הזה וכעת דווקא לקראת סוף חיי אעז לחלל את היום הקדוש הזה במאכל ובמשתה? לא יהיה דבר שכזה ענה הזקן! לא הועילו כל השכנועים של מקורביו של אותו זקן, שיחוס על עצמו וידאג לגופו החלש, הוא כלל לא רצה להאזין להם ואף סילקם מעל פניו.

ביודעם את כוח ההשפעה העצומה שיש לחזו"א - על אותו יהודי זקן. החזו"א נבהל לשמע הדברים ומיד נזדרז ללכת למיטתו של אותו זקן ואמר לו בקול תקיף שהוא גוזר עליו בגזירת התורה שעליו לאכול ולשתות ביום כיפור כהרגלו ללא שום שינוי. היהודי בשומעו את הדברים שיוצאים מתוך פה קדוש פרץ בבכי ושטח בפני החזו"א את יסורי המצפון שיש לו, היאך עלה בגורלי שדווקא לימי זיקנותי, לא אוכל לצום את היום הקדוש הזה! הסכת ושמע סיפור - הרגיע אותו החזו"א, לפני כמה שנים, חליתי לא עלינו בחולי מעיים ומחמת זה נמנע ממני להניח תפילין במשך כמה ימים!

היודע אתה מה עשיתי - המשיך החזו"א להסביר ליהודי הנבוכ, הרמתי את עיני כלפי מעלה - ואמרתי: רבש"ע! צוית אותי להניח תפילין והנחתי וכעת אתה מצווה אותי שלא להניח תפילין ואני לא מניח!!!

עליך לזכור כל ימך - סיים החזו"א את דבריו, שאין אנו אלא כ"חיילים" הממלאים את הפקודות שנותנים לנו, אומרים לנו לצום - אנו צמים, ואם אומרים לנו שלא לצום - אין אנו צמים אלא אוכלים ושותים.

אף אנו נמשיך את דברי החזו"א - לנידון שלנו:

הקב"ה מצווה אותנו ללמוד תורה - אנו לומדים. אולם ישנם זמנים שבהם הקב"ה מצווה אותנו שכרגע לא ללמוד, כוון שבסופו של דבר זה יפגע ב"עירנות" של התפילה, או ח"ו יגרום לביטול של תפילה בצבור. במצב כזה צריכים אנו לקום ולסגור את הגמרא ולצאת מתוך ידיעה שבמעשה זה אני ממלא את רצונו של הקב"ה.

אסיים בדבריו של ר' **משה פיינשטיין זצ"ל**, שהתייחס לשאלה הנ"ל, האם ללמוד עד מאוחר, בידיעה שהשעה המאוחרת עלולה לפגוע בעירנות הבקר. וז"ל: "איני רואה כאן שום צד של שאלה, שהרי יכול אדם לתאם את שעת לימודו בלי לפגוע בתפילה בצבור ובלימוד הבקר, וזאת ע"י עצה פשוטה, טוב שישן מוקדם יותר, ויקום לעסוק בתורה שעה אחת קודם, ותועלתה יותר מכמה שעות ביום. ע"י כך ירוויח שלשה דברים: **ראשית**, הלימוד בשעות הבקר יעיל יותר, שהרי ראשו צלול והוא מרוכז הרבה יותר. **שנית**, כוון שלומד קודם התפילה, הרי שזוכה לעמוד בתפילה מתוך קדושה של לימוד תורה. **ושלישית**, הוא מרויח גם לימוד איכותי של הבקר, וגם תפילתו בצבור והיא איכותית יותר.

אכילה ושתייה לפני תפילת הבוקר ווייל עמית

מבוא:

בכל בוקר נפתחות בפני האדם שני דרכים חדשות. האחת לצורך גופו, כגון אכילה ושתייה וכל שאר הדברים הקשורים לכך. הדרך השנייה היא לדאוג לנשמתו הרוחנית ולזכור את מי שברא את העולם. על ידי הזכירה וההתייחדות בתפילה מזכך האדם את נשמתו, ובכך מראה שהדבר החשוב והקודם לכל הוא האמונה. **מסיבה זו תפילת שחרית היא התפילה הארוכה ביותר, מכוון שבתחילת היום אדם צריך לקבוע את הרוחניות כמרכז היום, ואחר כך לצאת לעבודות היום.** בתפילות מנחה וערבית לא צריך להאריך כבתפילת שחרית, כי את ייסודם של התפילות הניח האדם כבר בשחרית. מכאן יוצא שתפלת מנחה וערבית נשענות על תפילת שחרית.

במאמר זה ננסה לעמוד על חשיבותה ומרכזיותה של תפילת שחרית הבאה לידי ביטוי, בין השאר, באיסור האכילה לפני תפילה זו.

מקור הדין:

"ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: מאי דכתיב [ויקרא יט] לא תאכלו על הדם? **לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם.** (איכא דאמרי) אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: **כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל - עליו הכתוב אומר:** [מלכים א' יד] **ואתי השלכת אחרי גוך, אל תקרי גויך אלא גאיך.** אמר הקדוש ברוך הוא: **לאחר שנתגאה זה - קבל עליו מלכות שמים** [ברכות דף י עמוד ב].

יוצא שישנם שני פסוקים מהם למדנו על איסור אכילה לפני התפילה, והם: "לא תאכלו על הדם", "ואותי השלכת אחרי גוך".

פסיקת ההלכה:

כתב **מנ בשו"ע** [סימן פט סעיף ג]: "אסור לו להתעסק בצרכיו... עד שיתפלל תפילת שמונה עשרה... ולא לאכול ולא לשתות. אבל מים מותר לשתות קודם תפילה בין בחול ובין בשבת ויום טוב. וכן אוכלים ומשקים לרפואה מותר".

מבאר **המשנ"ב** [ס"ק כא] **שהטעם להיתר שתיית מים** הוא מפני שאין גאוה בשתייתם. ודווקא ללא סוכר, אך עם סוכר אסור. וכל שכן משקה שיכר (**בירה**) ודאי אסור. **ותה וקפה** מותר לשתות כדי שיוכל לכוין דעתו ולהתפלל בפרט במקומות שרגילים בהם, ואין מתיישבת הדעת ללא שתייתם, וכל זה בתנאי שאין בהם סוכר או חלב. אך העולם נוהגים להקל לשתות עם סוכר. מוסיף המשנ"ב, שיתכן ומה שאמר הרדב"ז שבשתייה עם סוכר אין לך גאוה גדולה מזו, היינו דוקא כשמכניס הסוכר לתוך התה, אך אם נותנו בפיו קודם שתיית התה וללא סוכר אינו יכול לשתותו - אין זה בכלל גאוה.

מסכם המשנ"ב: תה שבתוכו סוכר, או אכילת מיני מגדים בעת השתיה כדי לא לשתות על בטן ריקה, אין שום צד להקל בזה קודם התפילה, אלא אם כן יש לו חלישות הלב, והוא צריך זאת לרפואה. מכל מקום טוב שיאמר לפני כן לפחות את פרשת "שמע ישראל". זאת ועוד, יש לאסור שתיית תה באסיפת חברים, כי מלבד עצם האיסור לשתות יש חשש שיעבור זמן קריאת שמע.

עוד כתב **המשנ"ב** [ס"ק כד] **שההיתר לאכול ולשתות מאכלים ומשקים לרפואה**, חל אפילו אם הם מאכלים ומשקים טובים ושייך בהם גאוה. הטעם, מפני שאינו אוכל משום גאוה אלא לצורך רפואה. ואף ע"פ שאינו חולה גמור מותר, וכל שכן שמותר לשתות שיקויים של תרופה ממש.

לגבי שבת ביאר המשנ"ב [ס"ק כג] **שהיה לכאורה צד לאסור מצד האיסור לטעום קודם הקידוש**, אך פסק מרן שאין לאסור הואיל ולפני התפילה עדיין לא חלה חובת קידוש.

הלכה למעשה [מקיצור ילקוט יוסף]:

א. אסור לאכול ולשתות לפני תפילת שחרית, אולם מים מותר לשתות לפני התפילה. וכן מותר לשתות תה וקפה עם סוכר לפני התפילה (בפרט שהסוכר לא מזין ואין בו משום גאוה).

ב. דברי מאכל ומשקה לרפואה, מותר לאוכלן לפני התפילה, מפני שאינו עושה זאת משום גאוה אלה לרפואה, ואפילו אינו חולה גמור מותר לו. והצמא והרעב אם יכול לכוון בתפילתו ללא אכילה, טוב. ואם מרגיש שלא יכול לכוון עד שיאכל דינו כחולה. וכן חולה שקשה לו ללכת לבית הכנסת מבלי לאכול דבר מה, עדיף שישאר בביתו ויתפלל יחיד ויאכל לאחר התפילה. חולה שיכול להתפלל לפני שיאכל אבל בלא כוונה, יש בכך מחלוקת: יש אומרים שיתפלל ללא כוונה ושלא יאכל לפני התפילה. משום שאיסור אכילה לפני התפילה הוא מהתורה. ויש אומרים שתפילה בלא כוונה היא כמו גוף בלא נשמה, ולפיכך מותר לאכול לפני התפילה.

ג. אפשר להקל לאדם חלש לשתות את הקפה עם קצת חלב לפני התפילה. אך כדי שיברך קודם השתייה ברכות השחר וברכות התורה, ולאחר מכן ישתה.

ד. מותר לש"ץ לשתות ביצה חיה לפני התפילה [גוגל מוגל] בכדי לצחצח את קולו. ועדיף שיברך ברכות השחר וברכות התורה.

ה. מותר לתת לקטן שעדיין לא הגיע לגיל מצוות עוגה וחלב לפני התפילה, בין בחול ובין בשבת.

ו. מי שהיה אונן בשעת שחרית, ומתו נקבר בשעת חצות היום אינו יכול להתפלל שחרית, אבל יכול לאכול סעודת הבראה לפני מנחה.

ז. לא אסרו חכמים לאכול לפני התפילה אלא כשהגיע זמן תפילה אבל קודם עמוד השחר, אפילו שישן שנת קבע על מיתתו, מותר לו לאכול.

קביעת מקום לתפילה

נתן זגורי

מבוא:

מצינו בגמרא [ברכות דף ו עמוד ב]: "אמר רבי חלב, אמר רב הונא, **כל הקובע מקום לתפלתו - אלוהי אברהם בעזרו**. וכשמת אומרין לו אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו. ואברהם אבינו, מנא לן דקבע מקום? דכתיב, (בראשית י"ט) "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'". ואין "עמידה" אלא תפלה, שנאמר, (תהילים קו) "ויעמד פינחס ויפלל".

ויש לשאול:

- א. מדוע דווקא אלוהי אברהם בעזרו?
- ב. איך יתכן, שעל מצווה כה פשוטה יזכה האדם למעלה יקרה ונשגבת כל כך?

רבנו יונה מתייחס לשאלה השניה ומתרץ, שלא על קביעות מקום התפילה בלבד מקבל את השכר הנ"ל, אלא קביעת המקום מעידה על הדקדוק במצוות התפילה. כלומר אם אדם מדקדק בתפילתו הוא גם נזהר בקביעות מקום לתפילה. וכיון שהוא כל כך אוהב את התפילה ברור שיש בו את מידת הענווה, הגוררת בעקבותיה את מידת החסידות (ע"פ הגמרא עבודה זרה דף כ עמוד ב, שענווה מביאה לידי חסידות). נמצא, שבעבור דקדוק התפילה זוכה לאלו המעלות, וזוכה שיאמרו אחר מיטתו "אי ענו אי חסיד".

רבנו המהרש"א מדבר על **מעלת המצווה** ואומר שאדם שיש לו מקום קבוע לתפילתו זה מראה על חוזק באמונתו בקב"ה כלומר מי **שמשנה** את מקום תפילתו הוא מקבל שפע וכוח אלוקי כפי אותו מקום והרוח כמו שכתוב "הרוצה להחכים ידרים להעשיר יצפין". לעומת זאת מי **שקובע** מקום קבוע לתפילתו מאחד את כל הכוחות הללו ביחד מכיוון שאמונתו בקב"ה חזקה יותר ואינו צריך לשנות את מקומו בכדי לזכות בגדולות באופן אחר.

המהר"ל [נתיבות עולם, נתיב העבודה תחילת פ"ד] כותב שלא תהא התפילה סתם במקרה כי התפילה היא בעצם הדבקות בה' יתברך ואפילו אם הדבקות היא גם כן במקרה בלבד אינו נחשב דביקות כלל. לכך ראוי שהדבקות תהיה קבועה ולא במקרה. הוא אומר שמכאן נובעת האזהרה שחייב אדם לקבוע מקום לתפילתו, כי קביעות המקום מראה שאין התפילה שלו במקרה, כי המקרה עצמו אין לו קביעות. ועוד אומר שאם אדם יושב פעם בזוית זו ופעם בזוית אחרת אין זה קביעות כלל אלא סתם מקרה.

פסיקת הלכה:

הרמב"ם פוסק את דברי הגמרא להלכה, וזו לשונו [הלכות תפלה ונשיאת כפים פרק ה הלכה א והלכה ו]: "שמונה דברים צריך המתפלל להיזהר בהן ולעשותן ואם היה דחוק או נאנס או שעבר ולא עשה אותן אין מעכבין ואלו הן: עמידה ונוכח המקדש ותקון הגוף ותקון המلبושים ותקון המקום והשוויית הקול והכריעה והשתחויה... **תקון המקום כיצד**... וקובע מקום לתפלתו תמיד".

הרמב"ם דייק והוסיף שצריך לקבוע מקום לתפילתו **תמיד**.

כעת נותר לנו לברר מהי הגדרת המקום אותו צריך לקבוע לתפילה?

רבנו יונה [דף ג עמוד ב בדפי הרי"ף ד"ה כל הקובע] אומר **שבית הכנסת כולו נחשב כמקום תפילה אחד**. ראייה לדבריו מהירושלמי שכל הקובע מקום לתפילתו בביתו כאילו הקיפה מחיצות של ברזל. לכן לדעתו הגמרא בכלל לא מדברת על בית הכנסת אלא מדברת על אדם שמתפלל בביתו והוא יהיה חייב לקבוע מקום לתפילתו בביתו. כלומר אם אדם אינו יכול להגיע לתפילה במניין אז ייחד מקום קבוע לתפילתו בביתו.

הרא"ש [אמצע סימן ז ד"ה כל הקובע] חולק על רבנו יונה, ואומר **שלא מספיק לייחד רק בית כנסת קבוע אלא גם לקבוע מקום קבוע בתוך בית הכנסת**. ראייה לדבריו מהירושלמי [ברכות דף לה עמוד א]: "ר' אבא רבי חייא בשם רבי יוחנן צריך אדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפילה ומה טעם בכל המקום אשר אזכיר את שמי אשר תזכיר את שמי אין כתב כאן אלא בכל המקום אשר אזכיר א"ר תנחום בר חנינא **צריך אדם לייחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל** ומה טעם ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלוקים אין כתיב כאן אלא אשר ישתחוה שם לאלוקים". מכאן מסיק הרא"ש שצריך לקבוע מקום קבוע לתפילתו בתוך בית הכנסת. **דברי חמודות** [אות כ"ב] מוסיף שלא ישנה את מקומו הקבוע אלא לצורך גדול.

במעדני יום טוב [על הרא"ש אות ז] מציין שאין סתירה בין שני המקורות מהירושלמי, כי ניתן לומר שיש חיוב קביעות מקום גם בבית וגם בבית הכנסת. מכל מקום לרבנו יונה יהיה קשה מהירושלמי שהביאו הרא"ש.

השולחן ערוך [סימן צ סעיף יט] כותב: "יקבע מקום לתפלתו, שלא ישנהו אם לא לצורך. ואין די במה שיקבע לו בית הכנסת להתפלל, אלא גם בבית כנסת שקבוע בה צריך שיהיה לו מקום קבוע". כלומר חייב אדם לקבוע מקום לתפילתו ולא ישנהו שלא לצורך, ועוד כותב שלא מספיק שיקבע לו בית כנסת קבוע להתפלל בו אלא גם בבית הכנסת שקבוע בה חייב לייחד מקום קבוע לתפילתו.

המשנה ברורה [סימן נ"ט, ס'] מוסיף על השולחן ערוך ואומר שגם שמתפלל בביתו יקבע מקום מיוחד לתפילתו בכדי שלא יבלבלוהו בני הבית. כך אומר גם הבאר היטב [סימן כ"ה, כ"ו] ורק מוסיף שתוך ד' אמות נחשב מקומו.

הלכה למעשה:

ילקוט יוסף [שארית יוסף חלק ב' סימן צ' הלכות כ"ז-ל'] כותב:

- א. מי שקובע את מקום תפילתו, תפילתו מתקבלת יותר, כלומר המצווה היא לא סתם מצווה היא עוזרת לנו לקבל יותר שכר על תפילתנו.
- ב. נכון שיקבע לעצמו בית כנסת קבוע שבו יתפלל בקביעות, ולא די רק בבית כנסת קבוע אלא גם צריך שיהיה לא מקום קבוע בתוך בית הכנסת לתפילתו.
- ג. עיקר קביעות התפילה היא לשם תפילת שמונה עשרה.
- ד. אין לשנות את מקומו אלא לשם קיום מצווה או מפני שיושבים בסביבתו אנשים המטרידים אותו בתפילתו.
- ה. אפילו אם אדם נאנס וחייב להתפלל בביתו, יקבע מקום מיוחד לתפילתו באחת מפינות הבית.
- ו. כותב הרב שתוך ד' אמות נחשב מקומו הקבוע, ועל כן אם אדם מגיע למקומו ורואה שאדם יושב במקומו ישתדל לשבת בתוך ד' אמות למקומו הקבוע. אך אם חייב לשבת במקום מרוחק לא יתעמת בעבור זה.

סיכום:

ראינו בצד המחשבתי שקביעת מקום התפילה היא לא סתם מצווה שצריך לקיימה כדרך אגב אלא צריך לקיימה מכיוון שהיא נותנת חשיבות גדולה לתפילה ועוזרת לנו להידבק באמונתנו בקב"ה יתברך. עוד ראינו שמי שקובע מקום לתפילתו מראה הוא בזה על קביעות בדבקות בקב"ה. בצד ההלכתי ראינו שחייב אדם לקבוע מקום לתפילתו. כלומר חייב לקבוע בית כנסת קבוע ולא די רק בבית כנסת קבוע אלא גם חייב לקבוע מקום קבוע בתוך ביהכנ"ס. זאת ועוד, גם אדם שמתפלל בביתו חייב לקבוע מקום מיוחד לתפילתו בתוך ביתו. מכל מקום אם מגיע למקומו הקבוע ורואה שמקומו תפוס ע"י אדם אחר - צריך שישב בתוך ארבע אמות, שגם זה נחשב כמקומו הקבוע, ואם לא יוכל לשבת בתוך אמות ישב כמה שיותר סמוך למקומו הקבוע.

יהי רצון שנזכה לקיים מצווה זו תמיד, יחד עם שאר מצוות ונזכה לראות בניית בית המקדש במהרה בימינו אמן.

ברכת כהנים / פנים מול פנים

כץ אוהד

הקדמה:

היות וברוך ה' זכיתי להיות כהן מבני בניו של אהרון הכהן, ראיתי לנכון לדון בקצרה על ענין אחד מדיני ברכת הכהנים. משמעות המושג "פנים כנגד פנים" היינו שהציבור צריך לעמוד מול הכהנים בעת נשיאת כפיהם. כעת נביא את המקורות לדין זה, נדון בפרטיו ובעזרת ה' נציין את פסיקת ההלכה.

מצינו שלוש מקורות בגמרא לדין זה:

א. "תניא אידך: 'כה תברכו' - פנים כנגד פנים. אתה אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא פנים כנגד עורף? ת"ל 'אמור להם' - כאדם האומר לחבירו" [סוטה לח ע"א].

ב. "אמר רבי יצחק: לעולם תהא אימת ציבור עליך, שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה" [סוטה מ עמוד א].

ג. "תנא אבא בנימין בריה דרב מנימין בר חייא: עם שאחורי כהנים - אינן בכלל ברכה. פשיטא אריכי באפי גוצי לא מפסיקי. תיבה לא מפסיקא. מחיצה מאי? ת"ש, דאמר ר' יהושע בן לוי אפילו מחיצה של ברזל - אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. אבעיא להו: צדדין מהו? ת"ש, דתנן 'נתכון להזות לפניו... והזה על צדדיו שבפניו - הזאתו כשרה'" [סוטה לח ע"ב].

יש"י מתייחס לשאלה מדוע העם שבשדות אינם בכלל הברכה, ומשיב שבהמצאותם בשדות יש משום הוכחה לכך שאינם מחבבים את הברכה, הלכך אינם בכלל הברכה.

האם יסוד החיוב הוא מדאורייתא או מדרבנן

הרמב"ם [פי"ד ה"א] כותב כך למדו מפי השמועה ממשנה רבינו "כה תברכו" פנים כנגד פנים. מפשטות הסוגייה במסכת סוטה, ומרוב הראשונים והאחרונים משמע שחיוב פנים כנגד פנים בברכה הוא מדאורייתא.

השבות יעקב [ח"ב סי' א'] הבין מזה שהרמב"ם כותב בסוף, "כה תברכו בשם המפורש והוא שיהיה במקדש". שכשארין מקדש כל הדינים היוצאים מהדרשות הם מדרבנן. אמנם דבריו נדחים על ידי כל האחרונים.

על מי חל החיוב, על הכהנים או על המתברכים.

בשאלה זו קיימת מחלוקת ראשונים, **רש"י** במסכת סוטה [דף לב: ד"ה "דלא אניסי"] כותב בעניין היושבים אחורי הכהנים, שאם הם אינם תוך כדי תפילת הלחש, ואינם אנוסים, חייבים לעקור רגליהם ולעמוד לפני הכהנים. מדבריו משמע שהחיוב להיות פנים כנגד פנים חל על הציבור.

לעומתו **הרמב"ם** [הל' נשיאת כפיים פי"ד הל' י"א], כולל את חיוב פנים כנגד פנים, יחדיו עם כל שאר ההלכות הנוגעות לכהנים, כגון לברך בעמידה ובקול רם. מדבריו משמע שהחיוב חל על הכהנים.

למעשה בין אם החיוב הוא על הכהנים או על הציבור, ישנה חובה לשני הצדדים לעמוד אחד מול השני, שהרי אי אפשר לחייב שיעמדו אחד מול השני, וחיוב זה יחול רק על צד אחד.

מדוע השמיט השולחן ערוך בסעיף יד' את דין פנים כנגד פנים?

השו"ע [בסימן קכח סע' יד] כותב: "אין מברכים אלא בלשון הקדש ובעמידה ובנשיאת כפיים ובקול רם". ונשאלת השאלה מדוע הזכיר השו"ע את כל דיני הכהנים, למעט הדין של פנים כנגד פנים?

בשאלה זו דנו האחרונים, **האליהו רבא** [אות ל'] כתב, שהשו"ע סובר כרש"י, שחוב פנים כנגד פנים, חל על הציבור. בסעיף זה הוא כלל רק את הדינים השייכים לכהנים, ואת דין פנים כנגד פנים הוא כתב בהמשך, בסעיפים המדברים על חובות הציבור.

לעומתו כותב **הפרי מגדים** [משבצות זהב ט'] שישנו הבדל מהותי בין הדינים שהביא השו"ע, לבין דין פנים כנגד פנים. הדינים שהוזכרו בשו"ע הם דברים המעכבים, לעומת דין פנים כנגד פנים שאינו מעכב.

למעשה קיים הבדל עקרוני בין שתי התשובות, לדעת האליהו רבא דין פנים כנגד פנים מעכב, לעומת זאת לדעת הפרי מגדים דין זה אינו מעכב.

המ"ב [בס"ק נ'] פוסק למעשה, שדין פנים כנגד פנים מעכב. וכך כתב: "ילפינן בגמרא שצריך להיות פנים כנגד פנים, וכתבו רוב הפוסקים, כמעט כולם, דהני כולו לעיכובא (=כל הדינים מעכבים) ואפילו בדיעבד לא יצאו באופן אחר".

פסיקת ההלכה [שו"ע אורח חיים סימן קכח]:

סעיף כג: בשעה שהכהנים מברכים העם... והעם יכוונו לברכה ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים ולא יסתכלו בהם.

סעיף כד: עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה אבל מלפניהם ובצדיהם אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת. ולאחריהם נמי אם הם אנוסים כגון עם שבשדות שהם טרודים במלאכתן ואינם יכולים לבא הם בכלל הברכה.

עבודה שבלב

מוסיף המשנ"ב [סימן קכח ס"ק צג], שעם שאחרי הכהנים אינו דוקא אחוריהם ממש, אלא אפילו משוכים לצדדים אינם בכלל הברכה כיון שעל כל פנים הם מאחוריהם, ואפילו אין שום דבר המפסיק (החוצץ) בינם לבין הכהנים.

יוצא איפוא, שאם אדם עומד ופניו כלפי הכהנים, אפילו מחיצה של ברזל אינה מונעת אותו מקבלת הברכה. לעומת זאת אדם העומד מאחורי הכהנים אינו בכלל הברכה אפילו אין שום מחיצה וחציצה בינו לבין הכהנים.

עוד מוסיף המשנ"ב [שם ס"ק צה] לבאר בדעת מרן השולחן ערוך, שאפילו אם העם עומד ממש בצידי הכהנים – נחשב הדבר כאילו עומדים לפניהם וממילא הינם בכלל הברכה.

פרטי דינים:

היכל ודוכן בולטים מקיר בית הכנסת:

במקרה זה, אין העם רשאים לעמוד בצידי ההיכל כיון שמקום זה נחשב כאחורי הכהנים. מכל מקום, הב"ח (בית חדש) לימד זכות עליהם, כיון שהמנהג כיום לקנות מקום בבית הכנסת, נמצא שאינו יכול לעבור ממקומו, וממילא נידון כאנוס ונכלל בכלל הברכה. עם כל זאת, טוען המשנ"ב שאין לימוד זכות זה מספיק, כיון שבקלות יוכל למצא מקום פנוי בצידי הכהנים או באמצע בית הכנסת.

כיסוי הילדים בטלית בשעת ברכת כהנים:

אבות המעוניינים לכסות את בניהם בטלית בשעת ברכת כהנים, עליהם להקפיד שפני הילדים יהיו כלפי הכהנים, ולא הפוך. הרי את הברכה מקבלים מהכהנים ולא מהאב, ובכדי להתברך מהם, חייבים להיות פנים כנגד פנים לכהנים.

מערכת הגברה בתפילה - מותר או אסור לווית ארי

פתיחה:

בעבר, אחת מהתכונות הנדרשות מחזן היתה בין השאר קול גבוה, כדי שכל הציבור יוכל לשומעו ולצאת ידי חובה על ידו. בימינו הומצאו מכשירי הגברה חדישים המסייעים לקהל גדול לשמוע אותו מרחוק.

בשו"ת ציץ אליעזר [חלק ח סימן יא] מופיעה השאלה הבאה: "השאלה היא על אודות קריאת המגילה וברכותיה ע"י המיקרופון בבית הכנסת. בהיות וקהל באי בית הכנסת רבים כשש מאות איש כן ירבו והרעש גדול עד מאד. ובמיוחד מהילדים המרעישים בנשקי - פורים שאי אפשר בשום פנים להשתיקם בדרך רגילה, וההורים ובניהם גם יחד ממאנים לשמוע ולהיענות להפצרות ראשי הקהל למעט ולצמצם את ההשתמשות בנשקם זה. ועל כן גדלה השאלה איך להוציא את הציבור ידי חובת שמיעת המגילה, ונפל בדעת כבודו להשתמש במיקרופון של בית הכנסת שהוא בנוי מוכן ומזומן בתוך קירות הבית, אשר משתמשים בזה בטקסים לחופות, וע"י פתיחת כפתור חשמל קול החזן נשמע ברור לכל פינות הבית, וקול הקריאה נשמע רק בתוך כתלי בית הכנסת ולא מחוצה לו כי סוגרים כפתורים אחרים המשמיעים לחוץ, ועל ידי כך הקריאה נעשתה בבירור רב והילדים הפסיקו בכל פעם את הרעשתם מיד ברגע ששמעו שהוא ממשיך בקריאה כי קולו הגיע לאזני המרעישים, וכך הונהלה והודרכה קריאת המגילה בשקט וביופי ובמהירות - כפי רצון המתפללים - ובעשרים רגע נגמרה הקריאה לשמחת ולשביעת רצונם של אנשי הקהילה. אך דא עקא שחכם אחד שלא השתתף אתכם התנפל ביום שלאחריו על כבודו בטענה של ברכות והזכרת שם שמים לבטלה, ועל כן פנה אלי להודיעו את חוות דעתי על המעשה אשר עשה".

מקרה זה מעלה את השאלה האם מותר להשתמש במערכת הגברה על מנת לצאת ידי חובה של קריאת התורה, קריאת מגילה ותקיעת שופר. איני מעוניין להיכנס לדיון בנוגע להלכות שבת, הדיון שלנו יתרכז רק בהתייחס לימי החול. כמו כן נדון בהבחנה בסוגים שונים של מכשירים: רמקול, טלפון, רדיו וטייפ.

שמיעת הד בתקיעת שופר:

"משנה: התוקע לתוך הבור, או לתוך הדות, או לתוך הפיטס, אם קול שופר שמע - יצא, ואם קול הברה שמע - לא יצא" [מסכת ראש השנה דף כז עמוד ב]. ממשנה זו למדנו, שיש חיוב בתקיעת שופר לשמוע את הקול המקורי, ואם שמע קול הד לא יצא.

על בסיס משנה זו נחלקו הראשונים במקרה שהאדם עומד מחוץ לבור וחושב ששמע קול אמיתי ולא קול הד (לכל הדעות אם עומד בתוך הבור יצא):

הרמב"ם [בהלכות שופר פרק א הלכה ח] כותב: "התוקע בתוך הבור או בתוך המערה, אותן העומדים בתוך הבור והמערה יצאו, והעומדים בחוץ אם קול שופר שמעו - יצאו, ואם קול הברה שמעו - לא יצאו". **מהרמב"ם משמע** שהכל תלוי בהבחנת השומע, ואם הוא בטוח ששמע קול שופר יצא אע"פ שהוא נמצא מחוץ לבור.

לעומתו **הרא"ש** [ראש השנה פרק ג' סימן ח'] כותב שהעומד בחוץ לא יכול להבחין אם שמע קול שופר או קול הברה, והוא מפרש את המשנה כך: "אם קול שופר שמע" - כלומר שעמד בתוך הבור ונמצא שוודאי שמע קול שופר - יצא. "ואם קול הברה שמע" - כלומר שעמד על שפת הבור ונמצא שוודאי שמע קול הברה ולא קול שופר שמע - לא יצא. זאת אומרת, שאין שיקול דעת לאדם להחליט אם שמע קול שופר או קול הד. לכן אם עמד מחוץ לבור ודאי שלא שמע את קול השופר אלא הד, ואין חילוק בין אם חושב ששמע קול שופר ממש או הד.

עבודה שבלב

בגמרא [במסכת ראש השנה דף כח עמוד א] נכתב: "אמר רבה: שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא".

לדעת **הרמב"ם** ניתן להסביר את דברי הגמרא בקלות, שכן לדעתו ניתן להיות מחוץ לבור ולצאת ידי חובה. הביאור הוא, שאף שיצא מן הבור במהלך התקיעה, מ"מ עדיין יודע ששמע קול שופר ולא קול הברה ולכן יצא ידי חובה.

אולם לדעת **הרא"ש** חוץ לבור יחשב הדבר תמיד כשמיעת קול הד, ללא כל שיקול דעת של השומע. יוצא מדבריו:

א. אם אדם שמע בחלק מהתקיעה את קול השופר עצמו ובחלק מהתקיעה את ההד - יצא.

ב. אם שמע גם את השופר וגם את ההד ביחד כל התקיעה יצא.

שמיעת הד בשאר תפילות:

כעת נותר לנו לברר: האם דין שמיעת הד חל רק בתקיעת שופר או גם בשאר התפילות והקריאות?

על פי הגמרא לעיל בדין שופר קובע בספר **שו"ת משפטי עוזיאל** [חאו"ח סימן כא], שאין יוצאים ידי חובה בשמיעת הד, הן בשופר והן בשאר קריאות, וזו לשונו: "דלפי זה קול הטלפון והרדיו שהוא קולט ומרכז את הד הקול ולא הקול עצמו הוא ודאי קול הברה ואין השומע יוצא ידי מצות שופר, והוא הדין לכל ברכות וקדושה שהרי הד קול איננו קול האדם ואין יוצאים ידי חובה ולא עונין אמן וקדושה אלא בקולו של אדם בן דעת ובן מצוה", עיין שם.

לעומתו כתב **בשו"ת מנחת אלעזר** [ח"ב סימן עב] שאם בקריאת המגילה התערב כל הקורא בקול הברה יצא ידי חובה. משמע מדבריו שהמשנה שדברה על איסור שמיעת הד מתייחסת רק לשופר אולם בשאר הקריאות אין בכך בעיה.

האם יוצאים ידי חובה בשמיעה ברם-קול או ברדיו?

כתב בעל **משפטי עוזיאל** [שם] שאין יוצאים ידי חובה אלא בשמיעה רגילה מבעל הקורא או התוקע באופן ישיר ללא כל מתווכים בדרך.

לעומתו כתב **בשו"ת ציץ אליעזר** [שם] שכל האיסור הוא רק בשופר, אבל במגילה וקריאת התורה ניתן לצאת ידי חובה. משום שעיקר מה שצריך הוא שהקול יצא מכוחו, או אפילו מכח כוחו של אדם בר חיוב בלא כל הפסק זמן (בניגוד לתקליט שיש הפסק בין שעת הקריאה לשעת השמיעה) ותנאי זה מתקיים הן ברם-קול והן ברדיו (בשידור ישיר).

בגמרא שהובאה לעיל ראינו שאדם ששמע חלק מהתקיעה בהיותו בתוך הבור ואת חלקה השני שמע בהיותו מחוץ לבור - יצא ידי חובה. הרא"ש הסביר במשנה שמחוץ לבור תמיד ישמע קול הד, ובכל זאת יצא ידי חובה. משמע, ששמיעה של קול הד יחד עם קול רגיל מותרת.

לדעות שסוברות שיש השוואה בין דין שופר לדין מגילה ייצא למעשה, ששמיעת מגילה ברם-קול (שיש גם קול הקורא וגם קול הרמקול [הד]) מותרת, ויצאו השומעים ידי חובתן.

האם ישנה הבחנה בין רם-קול לרדיו וטלפון?

בהגדרה ההלכתית של רם-קול כתב **בשו"ת אגרות משה** [חלק או"ח ב סימן קח] שלכאורה אין הבדל בין קול רגיל לקול היוצא מרם-קול, וזו לשונו: "וכן מסתבר לפי מה שאומרים חכמי הטבע שהקול יש לו הלוך עד האזן וגם יש קצת שיהוי זמן בהלכו, ומכל מקום נחשב שהוא קול האדם לכן אפשר שגם הקול שנעשה במיקרופון נחשב קולו ממש וכן הוא יותר מסתבר. וגם לא ברור הדבר מה שאומרים שהוא קול אחר".

עבודה שבלב

כפי שראינו לעיל ישנם החולקים עליו כגון בשו"ת משפטי עוזיאל ועוד. אולם לא כל המתירים ברם-קול יתירו בטלפון ורדיו, מפני שבהם הקשר בין הקורא לשומע רחוק יותר.

בשו"ת ציץ אליעזר [שם בסוף התשובה] כתב שאם ישנו בית חולים גדול שאי אפשר לעבור ולקרוא מגילה בכל חדר יכולים לקרוא דרך מערכת הכריזה של בית החולים. משמע מדבריו שגם דרך הטלפון או הרדיו ניתן לצאת ידי חובה.

לעומתו **בילקוט יוסף** [דיני קריאת מגילה סעיף י' ע"פ פסקי הגרע"י] כתב שבשמיעת מגילה ברדיו או בטלפון אי אפשר לצאת ידי חובה. לדעתו אין קשר בין הקורא לבין השומע, ומה ששומעים זהו רק קול הממברנה ולא קול הקורא. ע"י רם-קול ניתן לצאת ידי חובה בתנאי שהיו שומעים את קולו גם בלעדיו.

הלכה למעשה:

לכל הדעות עדיף לכתחילה לשמוע באופן ישיר מבעל הקורא ללא כל מתווכים. מכל מקום נחלקו הפוסקים האם בשעת הצורך ניתן לצאת ידי חובה ע"י שמיעה מתוך אותם מכשירים חשמליים:

א. בעל **משפטי עוזיאל** אסר מכל וכל אפילו בשעת הדחק.

ב. בספר **ילקוט יוסף** כתב שבשמיעה מרדיו או מטלפון אי אפשר לצאת ידי חובה. לגבי רם-קול הוא מתיר במקומות שאי אפשר אחרת, כגון בבית כנסת גדול. אולם כל זה בתנאי שיוכלו לשמוע אפילו באופן חלש בלא הרמקול. לדעתו קול הרם-קול הוא קול הברה ובמגילה אפשר לצאת ידי חובה אם שומעים גם קול רגיל וגם קול הברה.

ג. **בשו"ת ציץ אליעזר** כתב שניתן לצאת ידי חובה הן בשמיעה מרם קול והן בשמיעה מטלפון ורדיו. לדעתו הקול היוצא מרם - קול או מטלפון אינו קול הברה אלא קול רגיל, כמו שהוכיח מדברי האגרות משה לעיל. כמובן שמדובר רק בשידור חי ולא בהקלטה.

חשיבות התפילה על ארץ ישראל

נתאי וולפמן

ברצוני להבהיר לכם את חשיבותה של התפילה על ארץ ישראל.

לצערנו אנו נמצאים כיום במצב של סבל ושפיכות דמים, כאשר אויבינו קמים עלינו לבקש ארצנו ונפשנו. אשר שולחים את ילדיהם לפגע בעם ישראל כחיות המבקשות לטרף. אל לנו להתייאש כי הכל מאת ה'. הרי עם ישראל צריך לקבל את הרעה לפני הטובה (את הקללות וגזרות רעות ואחרי כן את הברכה והגאולה).

בספר באהבה ובאמונה של **הרב שלמה אבינר** שייבדל לחיים ארוכים, כותב הרב על שאלה שנשאלה לפניו, האם הגולן שייך לעם ישראל?

כך משיב הרב: ריבונו של עולם ברא את העולם וברצונו נותן ולוקח והוא נתן לעם ישראל ארץ זו.

כמו כן מוסיף הרב: שכל שבת יהודי אומר בתפילתו: "למכה מלכים גדולים כי לעולם חסדו", "ויהרוג מלכים אדירים כי לעולם חסדו".

הרב אומר, שאם נכוון בכוונה שלמה תפילה זו יכול להתקיים, למכה מלכים גדולים, ויהרוג מלכים אדירים.

עוד כותב הרב על תפילת, "שיר למעלות בשוב ה' את שיבת ציון", שיש לה חשיבות גדולה, במיוחד בשעת הדחק. וכל יהודי צריך לאומרה בכוונה גדולה ועצומה, ולהאמין, שבכל עת ה' יתברך יכול להפוך עולמות בשביל ארץ ישראל.

זאת ועוד: הפסוקים "יהי כבוד ה' לעולם", "כי בחר ה' בציון אווה למושב לו", "כי יעקב בחר לו י-ה ישראל לסגולתו", "כי לא ייטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב", "ומי כעמידך ישראל גוי אחד בארץ", אלה הם פסוקים שיש לאומרם בבוקר בתפילת שחרית, למען מארץ ישראל.

כותב הרב שלמה אבינר בספרו, "על דיגלו", שאמרית הפסוק: "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו" (תהילים, ק"ב, ט"ו) הוא דרך להבאת הישועה לארץ ישראל.

בסוף ספר הכוזרי כשנישאל החכם מתי יבוא המשיח? הוא השיב, כשבנ"י יתאהבו בעפר ובאבנים של ארצנו באמת, ולא סתם –מילים בעלמא.

תשובה

בספרו של **הרב ישראל הס**, "אמנות" כותב הרב, שאחד מיסודות העולם היא התשובה (תפילה), תשובה שתכלול שיבה לארץ ואל כל קנייני האומה: שפתה, תולדותיה ומנהיגיה, צבאה ומדינתה. תשובה היונקת מתחייתה של אומתנו, המתגלה בכל עוזה לעינינו, ואז יראו כולם עין בעין בשוב ה' ציון.

שנזכה לחזור בתשובה שלמה ולכוון בכל התפילות, ולהעלותם מעלה מעלה, עד שיבקעו שערי שמים. ולאקמא שכינתא מעפרא, לעילוי שכינת עוזנו ולביאת המשיח, ולבנות את בית הבחירה, במהרה בימינו, אמן.

"שיר למעלות בשוב ה' את שיבת ציון".

"כי שם ה' אקרא הבו גודל לא-לוהינו".